

L'emancipació dels joves catalans. El camí que cal recórrer.

(Polítiques de joventut laiques i d'esquerres a Catalunya)

Moviment Laic i Progressista

**Jordi Serrano, amb la col·laboració de Gemma Martín, Sílvia Luque i
Jesús Sanz (Fundació Ferrer i Guàrdia)**

Índex

1. Presentació.
 1. 1. Introducció.
 1. 2. Quines polítiques de joventut volem?
 1. 3. Dificultats del diagnòstic.
2. L'emancipació dels joves.
 2. 1. Als joves els preocupa l'atur i la precarietat
 2. 2. Habitatge l'assignatura pendent de la democràcia.
 2. 3 Educació
 2. 3. 1 Escola pública i laica
 2. 3. 2. Universitat
 2. 4. Millorar la democràcia, fomentar la participació.
 2. 4. 1. Diagnòstic.
 2. 4. 2. Recuperar la memòria
 2. 4. 3. El poder per als joves
3. Conseqüències de les dificultats per a l'emancipació.
 3. 1. La condició juvenil
 3. 2. Danys colaterals: la nit i els joves
 3. 3. Un oci alternatiu.
 3. 4. Estat de benestar i joves.
4. Proposta racional per un nou Estatut a favor dels joves
5. Per una Conselleria de Joventut.
6. Epíleg.

1. Presentació.

1.1 Introducció.

El Moviment Laic i Progressista format per Esplais Catalans (esplac), l'Escola Lliure El Sol, La Fundació Terra, l'Associació de Grups i Casals de Joves de Catalunya, la Cooperativa Entorn i la Fundació Ferrer i Guàrdia, aporta un seguit de reflexions i propostes que ajudin a fonamentar una nova etapa pel que fa a les polítiques de joventut de la Generalitat de Catalunya.

Quasi vint anys de reflexió, d'anàlisi i d'acció pràctica caracteritzen la nostra activitat¹. D'una banda hem intentat ser un laboratori d'idees i, de l'altra, promoure efectivament la participació popular. Aquesta doble vessant, poc comuna al nostre país, en comptes de ser un handicap s'ha demostrat un gran encert. En aquest país, amb una democràcia jove, potser una de les grans mancances és l'enorme distància que hi ha entre el món de les idees i la seva aplicació en el món real. Sobta en aquesta qüestió l'estreta relació que hi ha als països anglosaxons entre la investigació universitària i les associacions, i l'enorme distància que hi ha aquí entre allò que s'elabora en el món acadèmic i les preocupacions fonamentades en la realitat del món associatiu i de moviments socials com el nostre.

Som una organització que, més enllà de la preocupació per tirar endavant els nostres projectes, hem tingut i tenim una preocupació constant per influir en la política catalana, en defensa dels interessos dels joves i de la societat en general.

Voldríem que la nova etapa de la Generalitat que s'encetarà a partir del 16 de novembre, signifiqui també una nova etapa en les polítiques de joventut. Voldríem que les bases d'aquestes noves polítiques fossin les que proposem en aquest document.

1. 2. Quines polítiques de joventut volem?

Creiem que no hi ha debat sobre el que s'ha fet i no s'ha fet en aquests vint anys, quan ja tenim prou distància i experiència per valorar-ho. Quan parlem de polítiques de joventut, de què estem parlant? Podríem resumir-les en tres grans blocs.

1. Polítiques de joventut des d'una visió reaccionària. Aquelles que en comptes de resoldre els problemes dels joves els criminalitza: si no estudien és que necessiten mà dura, si no treballen i si no se'n van de casa abans és perquè no volen, si consumeixen alcohol pels carrers de les ciutats se'ls reprimeix amb la policia... Per al poder públic la causa del problema són els propis ciutadans, en aquest cas els joves. D'aquesta forma es genera, per exemple, la llei del "botellón" –encara no s'ha presentat al Congrés– o alguns aspectes repressius de la "Ley de Calidad". O es victimitza els aturats com a persones que no volen

¹ De les aportacions que hem fet als darrers anys destaquem: Jordi Serrano, David Sempere: *Joves i participació a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1999. Es pot consultar a: <http://www6.gencat.net/joventut/docs/aporta4.pdf> ; *186 propostes per la millora de l'associacionisme juvenil*. CNJC. Barcelona 2002. La Fundació Ferrer i Guàrdia en va realitzar el document inicial. Va generar un debat al conjunt de les associacions catalanes del que en va sortir en document que es pot consultar a: <http://www.cnjc.net/cat/documents/docs/186propostes.pdf> Hi podem afegir en aquesta breu referència inicial la proposta de programa realitzada l'any 2000 per l'assessor en polítiques de joventut de Josep Borrell: Jordi Serrano, et al.: *Emancipación y participación para la gente joven*. Elecciones 2.000. PSOE

treballar o que cobren massa de prestacions d'atur. Potser la frase que concreta el que volem dir –tot i que es refereix a un altre tema– és la que va pronunciar Aznar fa poques setmanes: “Es necesario desmitificar la idea misma de causa”².

2. Polítiques de joventut com a conseqüència del desconcert de la generació del maig del 68 que va viure “una flamarada innòcua en què van cremar-se inútilment les aspiracions de canvi social de les noves generacions”³. Aquesta generació de seguida va topat amb la necessitat de gestionar la quotidianitat quan va accedir al poder en una situació de “desorientació general de les esquerres”⁴. Aquesta desorientació va facilitar l'aparició de la postmodernitat en la política⁵ on “no hay una diferencia clara entre la realidad y la ficción”⁶. Van passar de voler canviar el món a, només, “interpretar-lo”⁷. En la dècada dels anys 80 va aparèixer en les polítiques juvenils un “pensament antirracionalista que sedueix una part de l'esquerra”⁸; en el nostre cas es concretà en una utilització abusiva de les anàlisis pseudo-antropològiques per fer política. Per exemple, la noció “tribus urbanes” va tenir un gran impacte en l'opinió pública. Encara avui hi ha determinats programes polítics que defensen propostes derivades d'aquest tipus de plantejaments.

En aquest marc es van desenvolupar les polítiques “integrals”, els plans interdepartamentals de joventut⁹, que si bé pretenien abordar des d'una perspectiva global els problemes dels joves, a la llarga van desdibuixar tant les polítiques de joventut que van desaparèixer. Es va passar d'una confiança absoluta i desmesurada –pròpia de la ingenuïtat– en l'administració pública a una situació de desconcert. Pel camí va quedar l'animació sociocultural¹⁰, que va ser un intent de control pel poder de les iniciatives ciutadanes juvenils i que es va morir a causa de les pròpies contradiccions internes. També, l'Estat va llançar una cortina fum sobre la participació juvenil generant la idea del “voluntariat”. Si bé l'altruisme forneix el nervi del país, en canvi la nova figura del voluntari –una reactualització de la participació caritativa al servei i justificació del poder– ha fet fortuna. Aquest debat es va confondre amb la Prestació Social Substitutorià i quan el Servei Militar es va acabar, una part molt important d'associacions, que no van saber motivar als seus membres van reclamar la instauració d'un Servei Civil de velles ressonàncies, cap d'elles positives.

Aquesta generació tenia una confiança il·limitada en la tasca de les institucions, producte d'un ideologisme estatista i d'un gran desconeixement de la naturalesa del “poder”. Una ingenuïtat derivada de la manca de referents –absència d'una generació anterior entrenada en la gestió municipal. Darrerament aquesta visió s'ha vist reforçada amb aportacions

² *El País*. 23 setembre 2003

³ Josep Fontana (Entrevista) *Espai de Llibertat*. 1998. Núm. 12. P. 29.

⁴ Jean Bricmont i Alan Sokal: *Impostures intel·lectuals*. Empúries. Barcelona 1999. P. 254.

⁵ Bricmont i Sokal, 1999. Op-cit. P. 245

⁶ Eric Hobsbawm: *Sobre la historia*. Crítica. Barcelona 1998. P. 18.

⁷ Hobsbawm, 1998. Op-cit. P. 143.

⁸ Bricmont i Sokal, 1999. Op-cit P. 251.

⁹ L'any 1987 el pressupost de joventut de l'ajuntament de Barcelona era de 1147 milions de pessetes. Jordi Serrano: “La despesa pública en joventut a Catalunya” a *L'ordenació territorial i les polítiques de joventut a Catalunya*. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona 1992. P. 45.

¹⁰ Gemma Martín: “Els fonaments de l'animació sociocultural” a *Espai de llibertat*, núm. 12, 1998
http://www.laic.org/cat/espai/articles/12_03w.htm

forànies com l'anomenada "tercera via", amb Anthony Giddens com un punt de referència. Giddens defensa la "política de vida" i la defineix com la "política d'autoreconstrucció continuada en un entorn que es construeix de manera reflexiva"¹¹. Es tracta de veure només els efectes de la causa del problema i teoritzar equivocadament sobre una pretesa "nova condició juvenil": les coses són com són, la gent s'hi ha d'acomodar i fem polítiques a partir d'aquí. És potser la forma més elaborada de la rendició de la política, una forma no racional d'abordar els problemes socials. És el que Furlong i Cartmel defineixen con la "fal·làcia epistemològica de la modernitat avançada"¹². Nosaltres també "... desconfiem de la tendència que considera les prioritats polítiques de la joventut com un indicador de la puixança de valors "postmaterialistes" o del defalliment de la política d'emancipació"¹³. Un plantejament molt present a Catalunya i sorprenentment en persones i institucions que se situen a l'esquerra. Aquesta mena de perspectives, a més, incorporen un estigma adultocràtic; es considera al conjunt dels joves i s'ignoren les diferències de classe, com si tots estiguessin en condicions objectives pròpies de la classe mitjana o mitjana-alta. Com si tots els joves fossin com els fills dels adults que elaboren aquestes teories. Fixem-nos, per exemple, en aquestes teories de la "nova condició juvenil" segons les quals ara els joves tenen trajectòries múltiples de transició a la vida adulta (combinant estudis, treball, viatges i experiències de tota mena). El cas és que aquest perfil defineix segurament un conjunt de joves que es poden permetre aquest "estil" de vida, que compten amb un cert recolzament econòmic per part de les seves famílies. S'obliden clamorosament dels joves que no poden escollir, dels que tenen més dificultats per sobreviure, dels que constitueixen objectivament el grup de joves que haurien d'ocupar la màxima atenció per part dels polítics progressistes. Un cop arribats a aquest punt el que es fa és facilitar a preus econòmics l'oci que ja ofereix la indústria de consum. En aquesta direcció hi ha hagut a Catalunya un debat a l'entorn del que hom ha anomenat "polítiques afirmatives". Si entenem com a "polítiques afirmatives", plantejar l'acció política en defensa i a favor dels joves, llavors hi estem d'acord, però si les entenem com a polítiques que renunciïn a canviar la societat, llavors hi tenim moltes crítiques a fer.

3. Polítiques de joventut per a l'emancipació. Són el punt de partida de les nostres propostes. Parteixen d'una visió marxista i laica de la societat. Marxista, perquè analitzem la societat atenent les evidents diferències socials i culturals en base a mètodes d'anàlisi crítica que ens allunyin del reduccionisme esquemàtic i de les simplificacions postmodernes. Avui per als joves "El fet de pertànyer a una classe social encara té molta influència en la consecució d'oportunitats de vida per a les persones. No obstant això, a conseqüència de la fragmentació de les estructures socials, les identitats col·lectives han esdevingut més fràgils"¹⁴. I tot i que molts prediquen el contrari creiem que "... no hi ha gaire proves que la

¹¹ Andy Furlong i Fred Cartmel: *Els contextos canviants de la joventut*. Col·lecció: Aportacions, núm.

14. Generalitat de Catalunya. Secretaria General de Joventut. Barcelona. 2001. P.16.

¹² Furlong i Cartmel, 2001. Op.cit. P. 7.

¹³ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 16.

¹⁴ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 7.

classe social exerceixi menys influència en la predeterminació de les oportunitats individuals”¹⁵.

I laica, perquè analitzem de forma racional les causes dels problemes i intentem canviar les coses en benefici dels joves. Una visió laica que insisteix en l'arrel dels possibles problemes, intentant incentivar respostes que afavoreixin el procés d'autodeterminació dels individus afectats. Dels joves, en aquest cas. De tots i de cadascun. Per a nosaltres les polítiques per a l'emancipació signifiquen “una lluita per l'alliberament i per la millora de les condicions de vida col·lectives”¹⁶. La finalitat, doncs, d'aquestes polítiques que preconitzem és la d'aconseguir un major grau de felicitat dels joves i això es tradueix en l'àmbit de l'esfera pública –de la política– en accions que facilitin la seva emancipació quan ho desitgin. Els problemes més importants dels joves són, al nostre parer: l'atur i la precarietat laboral, l'accés a l'habitatge, la formació de qualitat (que garanteixi les oportunitats d'igualtat i eviti la reproducció mimètica de les desigualtats estructurals) i la participació. Els mateixos problemes que, per molt qui s'hi obstinin determinats sociòlegs postmoderns, transmeten els joves quan se'ls pregunta. Més encara, fins i tot els polítics joves de tot els colors ho expressen ben clarament. Es nota que les prioritats polítiques dels joves parlamentaris estan més a prop dels ciutadans que l'envellida classe política¹⁷. No neguem que existeixen canvis en la manera d'entendre la joventut, el que afirmem és que, en general, les mentalitats juvenils es construeixen a partir dels condicionants de l'estructura o base econòmica, no per artilugis de pensament postmoderns que, dogmàtics i voluntaristes, s'allunyen de la raó i dels anhels de la major part dels joves.

Si la política esdevé ineficaç per enfrontar les preocupacions juvenils no és estrany que aquests responguin des de l'escepticisme radical i tinguin comportament socials i polítics diferenciats de la generació dels seus pares.

1. 3. Dificultats del diagnòstic.

Un dels handicaps de la política juvenil és que es realitza des del desconeixement o, pitjor, des del prejudici, i moltes vegades el debat queda enfosquit per les dificultats de diagnòstic del problema. Almenys hi ha tres tipus de problemes: desorientació sobre les dades estadístiques, desorientació en la informació i desorientació en les polítiques adreçades als joves. Vegem-les.

En diversos àmbits de les polítiques juvenils es fa molt difícil accedir a una informació al dia. Tot i els esforços que la Secretaria General de Joventut (SGJ) ha realitzat, moltes vegades comptem amb informacions esbiaixades i quasi sempre massa tardanes, tot i que les noves tecnologies, en teoria, posen a l'abast mitjans molt barats i assequibles. Estem parlant de les dificultats de saber el nombre d'habitatges de protecció oficial que es construeixen; del nombre d'accidents de trànsit i de malalts crònics i dels costos que se'n deriven; de la

¹⁵ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 6.

¹⁶ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P.16.

¹⁷ Laia Vilademunt, Jesús Sanz: *Los jóvenes parlamentarios en España*. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona 2001. P. 82

precarietat laboral i de l'impacte de les ETT en les lamentables condicions laborals de molts joves; dels canvis en el tractament sociològic de les sèries estadístiques històriques que donen resultats sempre positius per al poder i que per tant resten credibilitat a les bases de l'anàlisi (EPA); de les beques a l'ensenyament, etc. També distorsiona el judici la forma que tenen en els darrers anys les administracions a l'hora d'informar sobre els recursos públics destinats a moltes qüestions i, especialment, als joves. En darrera instància, assistim a una espècie de comptabilitat creativa on la despesa general d'una institució es divideix pel nombre de joves de referència. Sempre dona grans sumes d'euros, que generen titulars, però no canvis reals.

Els joves han vist molts titulars als mitjans de comunicació que no es corresponen quasi mai a experiències vitals. Segurament hi ajuda una certa pèrdua de professionalitat dels mitjans als darrers anys. Sovint no tenen ni capacitat, ni voluntat, ni mitjans per analitzar i contrastar la informació. El creixement dels gabinets de premsa de les empreses i institucions fa que el periodisme sigui en molts casos mer transmissor d'informació oficial sospitosa. ¿Quantes vegades els joves han vist anunciats a grans titulars plans per acabar amb l'atur o grans plans de construcció d'habitatge? En aquest sentit, veiem com encara hi ha una distància molt gran entre els polítics i els joves. Els joves, per exemple, van molt per davant de la generació dels seus pares en la utilització i l'aprofitament de les noves tecnologies. Hi ha poques iniciatives polítiques que hagin apostat per l'aplicació de noves formes de comunicació institucional amb els joves. De fet, tots coneixem les dificultats existents en la comunicació de les administracions i els joves (els joves tenen poca confiança en les institucions i, a més, les rebutgen pel fet de considerar-les una expressió d'autoritat dels adults). Les organitzacions juvenils constitueixen interlocutors estratègicament primordials per facilitar la relació entre les administracions i els joves. Malauradament, sembla que gairebé ningú no se n'hagi adonat.

2. L'emancipació dels joves.

2. 1. Als joves els preocupa l'atur i la precarietat.

Al llarg pràcticament de dues dècades els ciutadans han considerat que el problema número u és l'atur. Aquesta percepció tan general que arriba al 66%¹⁸ contrasta amb les polítiques que s'han fet. Preguntats els joves sobre quin és el seu problema principal també han respost sempre que és l'atur.

Molt sovint sentim a dir que els polítics governen mirant les enquestes, ¿com és doncs que en aquest tema no facin cas del que diu la gent i especialment els joves? El cert és que no hi ha hagut autèntiques polítiques de plena ocupació. De fet fins i tot s'ha teoritzat contra elles des del pensament neoliberal i des del pensament progressista s'ha afrontat la qüestió des de la desesperança i la incompetència. Creiem que s'ha governat mirant més els poders econòmics i financers que els interessos de la ciutadania. Un bon exemple del que diem és l'explicació que fa Vicenç Navarro sobre que la prioritat del govern central als anys 80 va ser mantenir els interessos alts a costa d'alts nivells d'atur per tal de facilitar alts beneficis a la banca espanyola, un dels sectors que més predica la liberalització dels altres sectors econòmics, però que més ha pressionat contra la millora de la competència en el sector financer¹⁹. Els joves menors de 25 anys han patit nivells d'atur a Espanya durant vint anys (1980-2000) superiors al 25% i han arribat fins al 45% a principis dels anys noranta. Quasi sempre l'atur juvenil ha estat entre 18 i 34 punts per sobre de l'atur adult²⁰. Les dades de Catalunya són encara més preocupants en aquest període (53% en els joves menors de 25 anys i 38 punts per sobre l'atur adult (I trimestre 1985).

Gairebé tothom dóna per fet que és lògic que als joves els costi entrar al mercat laboral. Hi ha una pregunta que mai no es respon: com pot ser que amb l'actual gran canvi tecnològic els ciutadans més ben preparats per situar-s'hi no hi puguin participar? Alguns autors han teoritzat que els alts nivells d'atur juvenil són la forma en què els adults han aconseguit no ser expulsats massivament d'un mercat laboral en un moment de gran canvi, i en el qual els joves, estaven molt més preparats i ensinistrats per ser més competitius.

Als darrers anys s'ha produït un cert descens dels nivells d'atur: la classe política catalana considera que aquest és un problema del passat i l'han tret fins i tot dels discursos. Hi ha atur juvenil? Els joves diuen que és el seu problema número u; per al 76% dels joves l'atur era el seu més gran temor personal per als propers anys²¹. Tenen o no tenen raó els joves? El cert és que l'atur s'ha reduït considerablement, però és mèrit del govern? Dels governs? Creiem que no. Hi ha dos arguments per donar la raó als joves. En primer lloc hi ha hagut dos canvis en la forma de realitzar l'Enquesta de Població Activa, que sospitosament han donat com a resultat una reducció significativa de l'atur. En tot cas, és un element de

¹⁸ Centro de Investigaciones Sociológicas, Barómetro Julio 2003.

¹⁹ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P.140 i 141.

²⁰ INE, Encuesta Población Activa, IneBase, a www.ine.es

²¹ Centro de Investigaciones Sociológicas, Boletín 19 Enero-Marzo 1999. Estudios CIS. Instituto de la Juventud. Madrid.

desconfiança pensar que no és que la realitat hagi canviat sinó que ha canviat l'EPA²². En segon lloc cal tenir present que la davallada de l'atur es deu fonamentalment a la davallada demogràfica, més que no pas a una millora en la quantitat d'oferta laboral. La paradoxa és que avui treballen menys joves que quan hi havia nivells d'atur del 40%. Així, el 1993 amb una taxa d'atur del 40% hi havia 294.100 ocupats, mentre que el 2003 amb una taxa d'atur del 21%, la quantitat d'ocupats menors de 25 anys a Catalunya ha estat 291.300²³. Per exemple, la franja de 25 a 29 anys compta amb uns efectius de quasi 500.000 persones, per contra la compresa entre 15 i 19 anys només compta amb 393.000 persones. En el futur, la tendència, en lloc d'estabilitzar-se, augmentarà ja que la franja de 5 a 9 anys és només de 276.000 persones²⁴. És a dir, del 1996 al 2011 la franja de edat dels 15 als 19 anys es reduirà en 500.000 persones²⁵.

Un aspecte important és la qüestió del gènere i al qual tampoc no es dona la importància que té, ja que tot i que les dades disponibles ens indiquen que les noies estudien més i aprofiten els estudis molt millor que els seus companys d'aula, en canvi continuen essent discriminades per un mercat laboral poc modern i extraordinàriament misògen. Tenim una classe empresarial catalana molt poc competitiva que prefereix actuar amb els seus prejudicis abans que actuar amb racionalitat econòmica. Les noies (16-25 anys) tenen un nivell d'atur del 31% a Espanya i del 20% a Catalunya²⁶, dels més alts de la UE. La taxa d'ocupació de la dona és aquí del 38% quan la mitjana de la UE és del 53%²⁷. S'argumenta que el fet que les noies s'incorporin al mercat laboral explica que l'índex de natalitat espanyol sigui del 1,04. Suècia té un 79% de dones treballadores (Espanya el 38%) i té un índex de natalitat que dobla l'espanyol: 2,09²⁸. Si la taxa d'activitat de les dones a Espanya fos igual que a Suècia hi hauria quasi 6 milions més de treballadores actives, 800.000 a Catalunya²⁹.

Associat amb aquests alts nivells d'atur que no tenen comparació amb cap país europeu (ens situem a la cua dels països de la UE, tan sols per davant de Grècia i Itàlia³⁰), els joves pateixen la precarietat laboral. Un dels arguments emprats pel govern de Madrid de mitjans dels anys 80 era que calia facilitar l'accés dels joves al mercat laboral i que aconseguir aquest objectiu calia flexibilitzar-ne l'accés i la sortida. De fet, va ser el debat que va donar

²² Vicenç Navarro, Águeda Quiroga: *La protección social en España y su desconvergencia con la Unión Europea*. Informe preparado para el Seminario "La convergencia social de España con la Unión Europea", Universidad Internacional Menéndez y Pelayo, Santander, Septiembre, 2003. P. 60

²³ INE, Encuesta de Población Activa, IneBase, www.ine.es

²⁴ Pau Serracant: *Viure al dia. Condicions d'existència, comportaments i actituds dels joves catalans. Informe sobre la joventut catalana al 2001*. Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria General de Joventut. Barcelona. 2001 P. 11

²⁵ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 45

²⁶ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 55

²⁷ Navarro, 2002. Op-Cit P. 64

²⁸ Navarro, 2002. Op-Cit P. 68

²⁹ Vicenç Navarro: "L'Estat del Benestar a Catalunya" a www.vnavarro.org P.15

³⁰ La taxa d'atur dels joves de 15-24 anys el 2002 és de 27,1% a Itàlia, 25,7% a Grècia i 21,5% a Espanya, mentre que la mitjana de la UE és 14,6%. Font: Ana Franco i Sylvain Jouhette: *Labour Force Survey. Principal results 2002 EU and EFTA countries*. Eurostat, 2003 a <http://europa.eu.int/comm/eurostat/> P.4

lloc a la primera vaga general. Ja en el seu moment moltes veus es van alçar contra aquesta idea, però a més cal dir que no va funcionar. El cert és que els països amb més protecció laboral han tingut i tenen menors taxes d'atur³¹. El contracte d'aprenentatge va ser un fracàs total i absolut i la precarietat que es va generar amb les diferents reformes laborals tampoc no va produir millors nivells d'ocupació³². Avui, encara els responsables d'aquests fracassos no s'excusen. Per què? Segurament pel seu pensament dogmàtic de fonamentalisme de mercat³³, és a dir, afirmar les coses sense cap base científica. Si mirem retrospectivament ens adonarem que l'atur –i també l'atur juvenil– han evolucionat exactament com el cicle econòmic. No hi ha hagut impactes significatius de les reformes laborals sobre els nivells d'ocupació. A més, no és cert que els països amb nivells d'ocupació estable siguin els que tinguin més alt nivell d'atur. L'experiència dels països nòrdics desmenteix una afirmació que no per molt utilitzada és certa. El que ha passat és que s'ha problematitzat l'entrada i la permanència al mercat laboral d'un important sector de la població juvenil que avui no tindria tants problemes.

"La meitat dels joves (15 a 29 anys) ocupats assalariats, el 50,4%, té un contracte temporal, mentre que només el 15,7% dels adults està sotmès a aquesta forma de contractació"³⁴. El 69% dels joves d'entre 15 i 24 anys tenien contracte temporal l'any 1999, mentre que França en tenia el 54% i Anglaterra el 12%. La mitjana a la UE no arriba al 40%³⁵. Ara la qüestió és aquesta: la precarietat a Espanya és del 31% i a la UE del 13%³⁶. A aquest diagnòstic caldria afegir-hi una visió més detallada de la qüestió: ja no tots els joves tenen les mateixes oportunitats, segurament "... la major part dels joves que es troben en situació d'atur durant un període de temps considerable prové de la classe treballadora"³⁷.

Podem dir, doncs, sense por a equivocar-nos, que les polítiques neoliberals de flexibilització del mercat laboral no han entrat de forma homogènia al mercat laboral sinó directament contra els joves, davant la mirada passiva de la nostra societat. De fet, l'increment de la flexibilitat laboral està provocant tota mena d'efectes perversos. Per exemple, sembla que en els darrers mesos s'ha incrementat el nombre de contractes indefinits de joves. Això no significa que s'hagi reduït la precarietat de la condició laboral d'aquests joves ja que, ara per ara, que un contracte sigui indefinit ja no significa que "mai no s'acaba" sinó més aviat que "no se sap quan acabarà". Amb l'abaratiment de l'acomiadament, hi ha empresaris que prefereixen realitzar contractes indefinits als joves per beneficiar-se dels avantatges fiscals que se'n deriven, sense perjudici que els puguin acomiadar quan ho considerin necessari. Alguns autors comenten que l'actual precarietat del mercat de treball juvenil no afectarà els treballadors únicament per un factor d'edat, sinó que caracteritzarà el conjunt de les noves

³¹ Vicenç Navarro *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 119

³² Vicenç Navarro: *Neoliberalismo y Estado del bienestar*. Ariel. Barcelona.

³³ És un dels prejudicis del que Joseph Stiglitz anomena 'Fonamentalisme de mercat' a *El Malestar de la Globalización*. Empúries. Barcelona 2002. P. 285

³⁴ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 48

³⁵ Op-cit. P 50

³⁶ Franco i Jouhette, 2002. Op-Cit. P. 4

³⁷ Furlong i Cartmel, 2001. Op-Cit. P. 12

generacions de treballadors. Si es continua flexibilitzant el mercat de treball, la precarietat laboral i la incertesa acompanyaran als actuals joves durant la resta de la seva vida. Salvadó apunta, com un dels aspectes més preocupants, el fet que aquesta situació acabi sent una característica definitòria de tota la trajectòria laboral d'aquests treballadors: "una majoria creixent de joves que han ingressat amb una situació inestable en el mercat laboral (...) aniran incardinant períodes d'atur amb períodes d'ocupació precària en un cercle inacabable que no té perquè tancar-se en cap moment del seu cicle vital. En aquest cas ja no estariem davant un efecte *cicle vital* sinó davant un efecte generació"³⁸. Segurament, si aquests nivells de precarietat laboral que suporten els joves afectessin als adults, hi hauria una autèntica convulsió social. Sembla que la nostra societat no sigui conscient que no podem competir amb ells en el mercat globalitzat, perquè sempre hi haurà un país més pobre: exemples de deslocalització industrial n'hi ha a Cabassos. Catalunya no pot fonamentar la seva competitivitat en els seus miserables. A més, permetre els salaris baixos és perpetuar la ineficiència econòmica del país³⁹. La precarietat juvenil és, doncs, una amenaça per a tota la societat catalana i la seva cohesió social. Entenem que cal reduir a curt termini aquests nivells de precarietat juvenil a menys del 10%. Comencem a tenir molts avisos que l'atur i la precarietat juvenil estan provocant efectes molt perillosos. Un informe de Càrites ens avisava l'any 1998 que estem assistint a un procés de juvenilització de la pobresa. En aquest informe es destaca que "mentre que el 1980 la taxa específica (de pobresa) dels menors de 30 anys era la més baixa del conjunt de trams d'edat –cinc punts per sota de la taxa nacional– el 1990 se situava a menys d'un punt de la mitjana, destacant molt especialment que els joves fossin l'únic grup que va veure augmentar la seva taxa específica en un període de reducció generalitzada de la pobresa"⁴⁰. La universalització de les pensions ha estat aquests anys el factor decisiu per reduir la pobresa dels vells, ja que sense elles un 68% dels vells serien pobres⁴¹. És molt inferior la reducció de la pobresa entre els nens que entre els vells⁴². Els vells pobres són un 11,4% i, en canvi els nens pobres un 12,8%⁴³. Totes les dades apunten doncs que efectivament el perill de juvenilitzar la pobresa és un perill latent ja que no hi ha polítiques socials directes d'ajut als joves en dificultats com les existents en països com França, Anglaterra o Alemanya⁴⁴. Però hi ha més: la precarietat mata (el 84% dels sinistres laborals es produeixen entre treballadors precaris⁴⁵) i mata fonamentalment joves. Quan hom analitza la sinistralitat laboral pot veure fàcilment que es concentra en el treball precari i, com que aquest és

³⁸ Salvadó, A.: *Les condicions de vida dels joves metropolitans*. Diputació de Barcelona. Barcelona 1997 a Serracant, P. 2001. Op-Cit.

³⁹ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 65

⁴⁰ A.A.V.V. *Las condiciones de vida de la población pobre en España. Informe general*. Fundación Foessa. Madrid 1998 P.591

⁴¹ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 106

⁴² Op-cit. P. 106

⁴³ Op-cit. P. 107

⁴⁴ Commission Nationale pour l'autonomie des jeunes. *Pour une autonomie responsable et solidaire*. 2002. P- 70

⁴⁵ Vicenç Navarro, 2002. Op-cit. P. 39

bàsicament juvenil, la conclusió és que els joves s'accidenten i moren en una proporció molt més elevada que els adults. Durant l'any 2000, els treballadors amb menys de 24 anys van patir més del doble dels accidents de treball que els treballadors entre 40-45 anys⁴⁶.

En resum, si sumem els aturats als temporals ens trobarem que són el 54% dels joves actius⁴⁷. Si hi sumem els inactius –majoritàriament estudiants– ens adonarem que el 68% dels joves d'entre 16 i 29 anys no estan en condicions de ser independents econòmicament⁴⁸.

Cal recuperar la idea d'una societat de plena ocupació; cal acabar amb els nivells de precarietat tan elevats i cal acabar amb una sinistralitat laboral juvenil que situa Catalunya en uns paradigmes que ens fan avergonyir com a societat.

Si és molt dubtós que es pugui gestionar bé un projecte empresarial amb els actuals nivells de precarietat, encara ho és més que als serveis públics es pugui donar un bon servei amb treballadors mal pagats i precaris.

En aquest àmbit, ajudaria molt que des del nou Govern de la Generalitat s'acabés amb la precarietat a l'administració pública catalana. Segons denuncia el Defensor del Pueblo⁴⁹ la precarietat laboral a l'administració autonòmica és del 16%, a l'administració local del 32%, a la sanitat del 20% i a l'ensenyament no universitari del 18%. Això representa en el conjunt de l'administració pública el 20%. Si, a més, incloguéssim en aquest aspecte les empreses que gestionen serveis públics, segurament l'abast s'ampliaria notablement. Cal, doncs, establir clàusules en els concursos de gestió privada de serveis públics, per impedir la precarietat laboral en els serveis externalitzats. Creiem que fer front a aquesta qüestió ajudaria a resoldre, en part, el problema, però, el que és més important, donaria autoritat moral als responsables institucionals per exigir responsabilitat social als empresaris.

Es parla poc de les polítiques de plena ocupació i encara menys de la seva relació amb les dificultats dels joves per aconseguir una ocupació raonable. Un d'aquests aspectes és que l'expansió de l'Estat de Benestar s'ha aturat. Per exemple, a Suècia el 8% de la població adulta treballa en serveis d'ajuda a la família; a Espanya el 0,8%⁵⁰. La mitjana de població adulta en edat de treballar al sector sanitari públic és del 2% enfront del 5% de mitjana a la UE⁵¹. Espanya té un nombre d'empleats públics per 1000 habitants menor que als EUA⁵². Es pensa que es podrien crear 188.000 llocs de treball destinats als serveis domèstics i 101.000 destinats a escoles bressol a Espanya⁵³, dels que la major part serien, al nostre parer, per a joves. En l'estudi "Joves i participació a Catalunya", vam assajar la tesi que segurament els joves estan molt infrarepresentats en el mercat laboral del sector públic: a

⁴⁶ UGT. *Influencia de la precariedad en la siniestralidad en España*. Comisión Ejecutiva Confederal. UGT. Area de Acción Sindical, Salud Laboral y Medio Ambiente. Enero de 2002.

⁴⁷ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 77

⁴⁸ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P 78

⁴⁹ *El País*. 6-10-2003

⁵⁰ Vicenç Navarro, Águeda Quiroga: *La protección social en España y su desconvergencia con la Unión Europea*. Informe preparado para el Seminario "La convergencia social de España con la Unión Europea", Universidad Internacional Menéndez y Pelayo, Santander, Septiembre, 2003. P. 57

⁵¹ Navarro i Quiroga, 2003. Op-Cit P. 90

⁵² Navarro i Quiroga, 2003. Op-Cit P. 78

⁵³ Navarro i Quiroga, 2003. Op-Cit P. 69 i 73

manca de dades concretes, sí sembla clara la idea que el fre de l'expansió de l'Estat de Benestar fa que als joves se'ls tanqui la possibilitat de treballar en l'administració pública. Aquesta, tanmateix, no és la solució del problema però sí, un coixí important.

2.2. Habitatge, l'assignatura pendent de la democràcia.

La qüestió de l'habitatge és certament molt complicada. Si fem una mirada enrera ens adonem que és un tema mal resolt. Fa ja uns quinze anys que els dirigents juvenils deien que per a l'emancipació dels joves, el mercat d'habitatge estava lluny de les possibilitats i de l'assequibilitat dels mateixos. S'han perdut quinze anys. L'administració pública catalana i espanyola han demostrat un desinterès clamorós pel tema. Moltes raons ho poden explicar. Cal tenir present que l'any que va haver-hi una major oferta d'habitatge de protecció oficial al conjunt d'Espanya és el 1975 amb 196.440 HPO, mentre que el 2001 l'oferta va ser de 52.910 HPO. Una dada esgarrifosa- que ens hem pensat si citar o no- i que simbolitza en part l'oblit dels nous poders democràtics envers els joves⁵⁴. Les flamants institucions democràtiques es van trobar amb aquest parc d'habitatges, construït als anys 60 i 70, que, en molt casos, amenaçava directament ruïna. L'especulació i la corrupció del franquisme van provocar que als anys 80 apareguessin un seguit de problemes que requerien, en molts casos, fer-los nous. Aquí van anar a parar la major part dels recursos públics destinats a habitatge. Es tractava de no deixar al carrer un fragment de població envellit i de pocs recursos econòmics en els barris perifèrics de la metròpoli. A més, s'hi va afegir el problema de l'aluminosi. En cap cas no es van demanar responsabilitats.

En l'estratègia dels responsables polítics va fer fortuna la idea que la piràmide d'edats invertida solucionaria el problema de l'habitatge dels joves espontàniament, sense intervenció pública. No sabem si era una coartada per no fer res o simplement no en sabien més. Es van equivocar per, almenys, quatre raons. La primera, que la mitjana d'ocupació per habitatge s'ha anat reduint progressivament en aquests anys. Es va passar de 3,6 habitants per habitatge el 1981 a 2,9 el 2001⁵⁵; cal afegir que la mitjana actual en les llars joves és de 2,65⁵⁶. La segona és que els preus dels habitatges –en part per manca de l'acció pública– han augmentat espectacularment. En tercer lloc, per l'augment de l'esperança de vida i en quart lloc per “creure” abans en prejudicis que en l'opinió expressada pels joves.

El cert és que l'allargament de la vida dels ciutadans va provocar que el relleu s'alentís. Mentrestant, els preus de l'habitatge han augmentat de forma espectacular. S'han adduït diverses causes, aparició del diner negre per l'entrada de l'euro, lloc refugi per al diner situat abans en fons de renda variable, etc. Res de nou que no expliqui que l'especulació immobiliària és un dels trets culturals característics del nostre país, des del pla Cerdà.

⁵⁴ Font: INE, “Boletín Mensual de Estadística, Series Cronológicas Tempus, Construcción” a www.ine.es/inebase

⁵⁵ Elaboració pròpia a partir de dades del “Censos de población y viviendas 1981” y “Censos de población y viviendas 2001”

⁵⁶ Carme Trilla i Joffre López: *Observatori Jove d'Habitatge a Espanya, Juliol 2003*. Consejo de la Juventud de España a www.cje.org P.1

L'abaratiment del preu de les hipoteques no ha estat, doncs, significatiu, sinó simplement ha ajudat encara més a incrementar els preus.

Durant aquests vint anys no hi ha hagut una autèntica política pública d'habitatge. S'ha construït molt habitatge, però de protecció oficial molt poc. El percentatge de despesa pública en habitatge és del 0,2% a Espanya, a la UE és del 0,6% del PIB i a França, per exemple, del 0,9%⁵⁷.

L'any 1996 la construcció de pisos HPO va arribar al 25%, molt lluny de les necessitats dels joves, però ha baixat fins al 5% al 2002⁵⁸. Amb la liberalització del sòl, el govern central encara ha empitjorat la situació. L'any 1998 es necessitava el 32% del sou familiar per a la compra d'un pis; l'any 2001 l'esforç brut sobre el salari és del 43,4%⁵⁹. A Catalunya, per a una persona entre 18 i 34 anys, el cost d'accés al mercat de l'habitatge és del 70% i per als joves de 18 a 24 anys suposa el 107,5% del seu sou. Segons sexe, per a un home jove aquest cost suposaria el 61% del sou i per a una dona jove (18-34) el 82,8%⁶⁰. Segons la UGT, els preus al mercat lliure han pujat 8 cops més que els sous⁶¹. Segons el propi Ministeri de Foment, de 1990 a 2002, el preu a Catalunya per metre quadrat ha pujat un 143%⁶². El cost d'un pis equival avui a deu anys del sou brut d'un jove⁶³.

La qüestió del lloguer. Els canvis normatius no han fet variar la situació. L'anomenada llei Boyer que liberalitzava el mercat de lloguer d'habitatge i que va prometre molts canvis beneficiosos no ha demostrat cap mena d'efecte benèfic, ans al contrari. Copiar lleis d'altres països sense atendre al coneixement sobre la mentalitat pròpia comporta errors lamentables. Tot i això en els darrers anys s'ha anat desenvolupant un discurs sobre la necessitat de fomentar l'habitatge de lloguer entre els joves. D'entrada, cal dir que els que fan aquest discurs viuen còmodament en pisos i cases de propietat. Existeix un cinisme evident. El problema és que una anàlisi del problema ens indica que, probablement, els experts s'equivoquen un cop més. Si els catalans –joves i adults– volen un pis de propietat no es deu a una determinada mentalitat apriorística –que vé dels temps carolingis– sinó a una actitud racional envers un mercat ineficient. Qui pagaria un lloguer superior a una hipoteca? Segons el propi BBVA "Al cap d'un any de viure en un habitatge la compra és més rendible que el lloguer"⁶⁴. Qui pot viure tranquil·lament en un pis de lloguer quan sap que d'un moment a l'altre li poden doblar el preu?

Per què existeix la doble moral de pisos de propietat per als grans i de lloguer per als joves? Hi ha alguna cosa en aquesta doble moral que només s'explicaria en clau d'una generació

⁵⁷ Vicenç Navarro, Águeda Quiroga: *La protección social en España y su desconvergencia con la Unión Europea*. Informe preparado para el Seminario "La convergencia social de España con la Unión Europea", Universidad Internacional Menéndez y Pelayo, Santander, Septiembre, 2003. P. 41

⁵⁸ *El País*, 24 de març de 2002.

⁵⁹ Consejo Económico y Social. *Memoria sobre la situación socioeconómica y laboral, España 2001*. Consejo Económico y Social. Madrid, 2002

⁶⁰ Carme Trilla i Joffre López. Op-Cit. P. 34

⁶¹ *El País*. 24 de març de 2002.

⁶² Ministerio de Fomento. "Boletín Estadístico nº 34.4. Precio medio del m2 de las viviendas" 3-10-2003

⁶³ *La Vanguardia*, 11 de novembre de 2002.

⁶⁴ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 76

adults insensible als problemes juvenils i que vol convertir la seva incompetència –en una projecció– en un problema dels joves.

A més, si el que es vol és fer polítiques públiques actives en l'habitatge de lloguer perquè tiri a la baixa el mercat privat, caldrà que les quantitats de pisos ofertats des del sector públic siguin molt més significatives. Avui a Catalunya el percentatge de lloguer social és del 3,7! A Anglaterra del 21%, a França del 17% i a Suècia del 22%⁶⁵. Imaginem, per exemple, que l'objectiu fos situar Catalunya a nivells que signifiquessin la meitat del parc d'habitatge social d'Anglaterra, per exemple. Això significaria que de 2.332.000 habitatges catalans 233.200 fossin de lloguer social⁶⁶. Al ritme que es proposa, arribarem a aquesta xifra modesta quan els joves d'ara siguin avis!

Altres mesures com finançar directament els joves que visquin en un pis de lloguer, o desgravacions als propietaris de pisos de lloguer, l'únic que faran es incrementar encara més el seu preu.

El cinisme de la nostra classe dirigent quan es parla de temes que afecten els joves és molt evident. Per exemple, quan es parla de la –pretesa– mobilitat laboral no es té en compte la manca d'ajudes. Als països europeus amb gran mobilitat laboral –Anglaterra i Alemanya– les facilitats als joves per a l'habitatge són importants. Hi ha ajuts molt diversos en funció de si parlem de joves treballadors desplaçats o d'estudiants universitaris desplaçats. Aquí no hi ha res que s'hi assembli. D'altra banda, que la gent es desplaci molt al llarg de la vida tampoc ens no sembla un bon exercici de salut social: té costos, que no es comptabilitzen. A més, la mobilitat laboral a Catalunya té més a veure amb un infradotat sistema de transports públics que no pas amb l'habitatge. Si es vol fer habitatge social de lloguer, o si es vol fer habitatge social privat a preu taxat, caldrà que l'oferta sigui molt més gran i amb un calendari molt més curt del que tothom parla. Hi ha un altre problema de fons, del que ningú no diu res, i que ens fa malfiar sobre les possibilitats de realitzar polítiques públiques de foment del lloguer assequibles per als joves. Es tracta del dèficit públic. No creiem que sigui possible fer grans inversions públiques en habitatge social de lloguer amb les actuals limitacions comunitàries al dèficit públic. Molts ajuntaments han viscut durament aquest problema en els pisos de protecció oficial de venda, però si, a més, l'administració pública ha d'assumir aquesta càrrega financera a llarg termini per oferir pisos de lloguer, llavors creiem que, o bé ens enganyen, o bé són incompetents i no han calculat aquesta variable. Esperar que el mercat privat ofereixi pisos de lloguer assequibles per als joves amb els arguments de fa quinze anys, simplement no és creïble.

Cal dir, doncs, que els polítics han decebut mil vegades als joves amb promeses incomplertes, en molts casos fins i tot amb propaganda massiva que ha fet més greu el desencís. A més, existeix una visió acrítica dels mitjans de comunicació, entre les inauguracions que es publiciten i les necessitats existents. Per exemple, en cada promoció

⁶⁵ Carme Trilla: *La política d'habitatge en una perspectiva europea comparada*. Fundació La Caixa, Col·lecció Estudis Socials, núm. 9. Barcelona 2001.

⁶⁶ Elaboració pròpia a partir de "Censos de població y vivienda, 2001" i Trilla, C.: *La política d'habitatge en una perspectiva europea comparada*. Fundació La Caixa, Barcelona 2001.

d'habitatge la proporció entre l'oferta i la demanda real és de menys del 10%. No és una invenció a Barcelona: 17.787 peticions per a una oferta de 1.054 pisos de lloguer per a joves⁶⁷. La forma de sorteig dóna lloc a uns espectacles que ens recorden més "El ladrón de bicicletas" i un país del tercer món que el que ens descriu la classe política. Els Ajuntaments fan tot el que poden amb els migrats recursos que gestionen, i no tenen més remei que aprofitar les noves urbanitzacions per aconseguir plusvàlues en forma d'espais i urbanitzacions comunitàries. La contrapartida és que els pisos són de preu lliure, inassequibles per als joves.

Creiem que tot i que bona part de les competències siguin de la Generalitat, calen molts diners públics que, tal i com estan les coses, només poden venir de la implicació del govern central. Caldria que els experts pensessin en aquest tema durant el debat de la reforma de l'Estatut.

A més, cal una gran voluntat política que no hi és. És molt difícil d'explicar als joves –i als adults sensibles– com es poden fer uns jocs olímpics, enviar coets amb satèl·lits perquè funcioni la telefonia mòbil i no ser capaços de posar un totxo sobre l'altre. Cal actuar sobre l'oferta. El que hem vist és que amb una intervenció pública inexistent en el mercat de l'habitatge, els preus s'han disparat.

2. 3 Educació

2. 3. 1 Escola pública i laica.

A Catalunya existeixen molts dèficits relacionats amb l'educació. Com en tantes altres coses s'acusa als joves de no voler estudiar, de no aprofitar les oportunitats que ofereix la societat, de ser problemàtics, violents o, si més no, pòtols. Deixem-nos de sensacions i opinions i anem a les dades.

Ha existit una clara tendència del Govern de la Generalitat d'ajudar l'escola privada, molt per damunt de la pública. Entre el 1995 i el 2000 els recursos destinats al sector privat han augmentat 3,5 punts i superen en un 10% la mitjana estatal⁶⁸. El percentatge de diners destinats a centres concertats a Catalunya, en els pressupostos de la Generalitat, és del 24% quan a Espanya és del 15%⁶⁹. A Catalunya, els alumnes de la privada representen el 42% del total, 12 punts més que a l'Estat. De fet, el curs 2002-03, més de la meitat dels alumnes que cursen el primer cicle de l'educació infantil i educació especial ho fan en centres privats-concertats (un 62% i un 58%, respectivament). El percentatge d'alumnes que cursen l'ESO en centres no públics és del 44%⁷⁰. A nivell europeu, Espanya és el tercer país que més percentatge del PIB destina a l'educació de caràcter privat (el doble que la mitjana europea)⁷¹. Hi ha, doncs, un clar desinterès en el foment de l'oferta pública.

⁶⁷ *El País*, 7 març 2003. És un exemple de les nombroses promocions que fan de manera voluntarista els ajuntaments. A Madrid 30.000 demandes per 1125 pisos. *El País*, 21 novembre 2002.

⁶⁸ *El País*, 4 agost 2003.

⁶⁹ *El País*, 4 agost 2003.

⁷⁰ Estadística de l'Ensenyament curs 2002-2003, Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya

⁷¹ CCOO. *Eurobarómetro social*, 2003

La despesa pública a la primària és del 6% i a la secundària del 7,5%, inferior a la mitjana espanyola i molt lluny de la mitjana europea que se situa al 24% i al 30% respectivament!⁷² La despesa pública no universitària a Catalunya és de 2.650 euros, menys que la mitjana espanyola que és de 2.825 euros⁷³. La despesa pública en educació a Catalunya és del 2,73% del PIB mentre que a l'Estat és del 4,33%. La despesa pública per alumne a Catalunya a primària i secundària és de 2.993 i 3.952 euros, a Espanya de 3.180 i 4.272, i a la zona euro de 3.923 i 5.660 euros. Per si no fos poc, la mitjana d'alumnes per mestre a les escoles –pública i privada– es més gran que la mitjana de la UE⁷⁴. Es fan lleis en les quals se situen els límits de la relació alumne/aula, i llavors s'incompleixen, abans fins i tot, de tenir present el que s'ha anomenat “matrícula viva”.

Espanya és el segon país de la UE en fracàs escolar. Mentre la mitjana de la UE és del 19% (2002) a España és del 28% (34% nois, 28% noies)⁷⁵. A Catalunya és del 30%, amb un 48% a la pública i 22% a la privada⁷⁶. A més, el fracàs té conseqüències en la personalitat del jove, ja que “El fracàs escolar s'interioritza des de la individualitat en comptes d'assumir-lo com el resultat d'una resistència de classe, el procés es fa més solitari i més angoixant”⁷⁷. Una societat que accepta que el sistema públic d'ensenyament discrimini estructuralment a una quarta part de la població és una societat que accepta la desigualtat com una condició necessària del nostre sistema de vida. La política hauria d'enfrontar aquest problema amb urgència per tal de promoure la igualtat d'oportunitats entre totes les persones. Segons un estudi dirigit per Àlvaro Marchesi⁷⁸, secretari d'Estat d'Educació durant el govern socialista, un 72% dels alumnes que no superen satisfactòriament l'educació obligatòria compten amb orígens familiars modestos. Cal destacar, en aquest sentit, que les noies que abandonen prematurament els estudis es troben en una situació d'extrema vulnerabilitat social.

Per si no fos prou, el 85% dels alumnes de procedència immigrant s'escolaritzen a l'escola pública.⁷⁹ Sorpren aquesta dada després d'assistir als darrers anys a continuats avisos, d'accions i reglaments que pretenien –deien– corregir la situació.

Volem plantejar, a més, una anàlisi social del problema de fons poc present en aquest tipus de dades i és l'anàlisi de classes socials, oblidat durant massa temps. Segurament, les dades causarien un impacte tan gran com ho va fer el recent estudi sobre la salut pública a Catalunya de fa uns mesos.⁸⁰ Ens dona la sensació que el que està passant a Catalunya segurament és similar al que està passant a Anglaterra on “... el creixement de l'extensió del sistema educatiu no es tradueix necessàriament en un procés d'igualació de classes

⁷² El País, 4 agost 2003

⁷³ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P.99

⁷⁴ Vicenç Navarro, 2002. Op-Cit. P.41

⁷⁵ *El País*, 13 octubre 2002. Eurostat.

⁷⁶ *El País*, 4 agost 2003

⁷⁷ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 10

⁷⁸ *La Vanguardia*, 7 setembre 2002

⁷⁹ *El País*, 4 agost 2003

⁸⁰ Borrell, Carme i Benach, Joan: *Les desigualtats en la salut a Catalunya*. Fundació Jaume Bofill. Ed.Mediterrània, Barcelona, 2002. L'estudi assenyala que l'esperança de vida és sensiblement inferior en les famílies d'origen obrer.

socials”⁸¹. A Anglaterra “... les dades indiquen que els joves que pertanyen a famílies de classe obrera disposen de moltes menys oportunitats que els seus companys de classe mitjana per mantenir-se a l’escola un cop superada l’edat d’escolarització obligatòria...”⁸². Dóna la sensació que el diagnòstic d’ambdós països pot ser idèntic en aquest assumpte: “... les estructures tradicionals de desigualtat social es mantenen intactes, però també hi ha fets que demostren que la percepció d’aquests processos ha estat amagada pels diferents canvis que s’han esdevingut. Concretament, els processos explícits d’exclusió del sistema educatiu estan sent substituïts per processos implícits”⁸³.

Amb totes aquestes dades potser és hora de deixar de culpabilitzar els joves i buscar responsabilitats als poders públics. Qualsevol política destinada a millorar la situació passa per incrementar la despesa pública en ensenyament d’una manera notable.

Un dels debats actualment en marxa i que ha generat molta polèmica és la qüestió de l’ampliació de les activitats extraescolars i la necessitat de conciliació d’horaris. Creiem que tot i que els moviments educatius en el lleure hi tenen molt a dir i a fer, el que no pot ser és que recaiguin sobre els infants i adolescents les conseqüències dels horaris irracionals dels seus pares. Les activitats escolars i extraescolars s’han de dissenyar sobre les necessitats educatives dels alumnes, no sobre el ritme de vida d’uns pares enxampats en un sistema laboral de caire extensiu i amb una creixent mobilitat. El que nosaltres detectem és que, com més petits són els infants, atès que són més dependents, han de fer cada vegada més activitats. És un esquema que cal trencar i en el que les entitats no en volem ser còmplices. Alhora plantejem que és una irresponsabilitat barrejar el treball voluntari amb el professional, essent aquest un debat encara pendent a la nostra societat. Si existeixen noves necessitats d’educació, primer cal discutir sobre els nivells de les actuals plantilles de les escoles, amb un evident dèficit; i en segon lloc, plantejar-se si calen reglamentacions noves, però mai imposar-ho a les entitats de lleure i a les seves activitats.

Voldríem que en un futur govern de la Generalitat de Catalunya s’assumissin, sense recances ni reserves mentals, els principis de compromís amb el fet educatiu entès com a bé social i com a bé públic indestruïble de l’aprofundiment de la democràcia. Alguna cosa s’ha intentat fer en aquest país, en altres èpoques i en anteriors contextos. Volem ser fidels a l’horitzó pedagògic de l’Escola Moderna, de l’Institut-Escola, en línia amb l’esperit de la Institución Libre de Enseñanza, del Consell de l’Escola Nova Unificada, i de les experiències que ja s’havien plantejat en el Patronat d’Escoles de l’Ajuntament de Barcelona en el primer terç del segle XX.

L’educació ha de fonamentar-se en una perspectiva humanista, en la que el respecte a la dignitat i a l’autonomia de la persona en constitueixi la base irrenunciable, tant pel que fa als educadors com als alumnes, però, sobretot, aquests que en són el subjecte preferent i el primer i darrer protagonista. I aquesta perspectiva no pot ser veritablement humanista si no és laica. És a dir, veritablement respectuosa amb tota possible opció filosòfica o espiritual

⁸¹ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 8.

⁸² Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 8.

⁸³ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 9.

que no pretengui imposar-se per damunt de les altres i que no pretengui gaudir de cap privilegi en l'ús de l'espai públic. L'escola n'ha de ser el millor exemple. I, per tant, no han de vincular-se amb cap més opció que amb la del respecte i la tolerància, sense cap mena de dirigisme adoctrinador.

El compromís per l'educació laica és l'eina per assolir que els homes i dones se sentin lliures i puguin exercir com a éssers dotats de capacitat d'acció, gaudint de possibilitats de créixer, formar-se sempre, viure, actuar. Una escola laica basada en el respecte a la consciència de l'alumne que es forma i que ha de ser dotada d'instruments de judici crític no impedirà, en absolut, el coneixement de les formes de percepció religiosa del món ni de les diverses tradicions filosòfiques, sense presentar-ne, però, cap d'elles com un bé espiritual o social positiu que calgui assumir irracionalment. Aquesta és una de les bases de l'educació humanista, crítica i laica.

Per tant, l'escola no ha d'oferir cap sistema reglat o extraescolar de difusió de creences com a tals creences, més enllà del seu reflex històric, filosòfic i cultural en les àrees de coneixement del medi social i cultural i de la història de les civilitzacions. Mentre que es mantingui l'actual legislació (amb el benentès que els educadors han de contribuir a canviar-la), l'opció més raonable –encetada ja a hores d'ara per diversos centres d'ensenyament secundari de Catalunya– és la pràctica de la desobediència civil, la no oferta i la no substitució de matèria per als alumnes que no triïn l'opció de l'adoctrinament religiós, amb arguments, evidentment, pedagògics i no pas ideològics. Per a qui no pugui assumir el risc, hi pot haver la possibilitat de convertir, explícitament, aquesta matèria en una ètica cívica democràtica.

2. 3. 2. Universitat

L'absència d'una autèntica política de beques universitàries és un símptoma clar que la igualtat d'oportunitats és molt limitada en la societat catalana. Afortunadament, fins ara, les matrícules universitàries han estat a uns nivells relativament assequibles. Malgrat que això ha creat un miratge de què resulta fàcil l'accés a la Universitat, quan el que resulta realment important és gaudir d'un espai de temps suficientment lliure de preocupacions per concentrar-se en l'estudi. Tanmateix, el creixement del nombre d'alumnes d'origen modest ha estat molt limitat: l'any 1975 només el 4,2% d'universitaris procedien de famílies obreres, l'any 1991 significaven únicament el 10%⁸⁴. Les diferències de classe social a l'entorn universitari són encara massa elevades. Per exemple, segons dades de l'Eurostat, a Espanya el 37% dels joves de 19 a 24 anys provinents de famílies de directius i professionals liberals arriben a la Universitat, mentre només arriben al 15% els fills de treballadors manuals⁸⁵. Anàlogament, a Catalunya, el 21% de fills de tècnics i professionals

⁸⁴ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 101

⁸⁵ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 9

científics i intel·lectuals són titulats universitaris, mentre només el 5% dels fills de treballadors no qualificats ho són⁸⁶.

Caldrien estudis més precisos, però dona la sensació que als darrers anys la proporció de fills de classe treballadora que accedeixen a la Universitat no ha augmentat al ritme que seria necessari. A més, cal apuntar que probablement les diferències de classe social en l'àmbit universitari es reproduïen especialment si ens fixem en la procedència social dels alumnes que cursen estudis de tercer cicle (postgraus, màsters, doctorats).

L'ensenyament universitari també arrossega dèficits financers en comparació amb el conjunt dels països desenvolupats. Per exemple, la despesa universitària a Espanya és la meitat de la mitjana OCDE⁸⁷ i el nombre d'estudiants universitaris per cada professor universitari, es quasi el doble que a la UE⁸⁸.

Periòdicament hi ha hagut veus que han plantejat la qüestió de l'augment de taxes acadèmiques adduint un fet cert com és que amb els impostos de tots es subvenciona l'educació superior de les rendes altes, però en alguns casos s'ha fet amb la intenció no declarada d'incrementar les taxes universitàries sense oferir a canvi una política de beques complementària.

Per tal d'incrementar la participació dels fills de les classes populars a la universitat, cal una autèntica política de beques i d'ajudes de molt diferent tipus: gratuïtat en les matrícules, allotjament i diners. Cap d'aquests tres elements funcionen als nivells requerits. Si el que es tracta és de fomentar la mobilitat, caldria una política de residències d'estudiants molt més activa. No és el lloc per discutir la proliferació d'universitats a Catalunya, però sense entrar en el fons de la qüestió, és lògic pensar en una certa especialització en la recerca de l'excel·lència i, per tant, més necessitats de desplaçaments. Sense una política de beques les desigualtats poden incrementar-se. A més, hi ha tres factors que poden fer la universitat catalana més classista del que ho ha estat als darrers anys, si aquests factors, positius en ells mateixos, no van acompanyats –com és de tímer– de polítiques actives de suport. En primer lloc, l'exigència d'una dedicació absoluta als estudis dificulta la realització simultània d'una feina remunerada. En segon lloc, la creixent desaparició, en part derivada d'aquest primer punt, de les possibilitats de realitzar estudis de tarda o nocturns. I en tercer lloc, una oferta pública de màsters i postgraus, com assenyalàvem abans, a preus quasi de mercat que els fan inaccessibles a joves de famílies de classe mitja o mitja-baixa. Si, a més, hi afegim l'absència de beques adequades per a aquestes edats, l'endogamia i el classisme –propi de la universitat– poden arribar a ser impactants. La recerca de l'excel·lència –sempre necessària– no es pot convertir en una excusa per aconseguir exactament el contrari, és a dir, que aquells joves cervells privilegiats catalans no hi puguin accedir per manca d'una política d'igualtat d'oportunitats. Podem acabar tenint una Universitat mediocre si no hi poden accedir els millors. De fet, Espanya és un dels països de la UE que menys diners

⁸⁶ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P- 109. Les dades corresponen a l'any 1996 i mostren el nivell d'instrucció dels joves entre 15 i 29 anys segons la professió del cap de família.

⁸⁷ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 41

⁸⁸ Vicenç Navarro, 2002. Op-Cit. P. 41

destina a polítiques de beques per a estudiants (menys de la meitat de la mitjana europea). Només Portugal i Luxemburg dediquen relativament menys percentatge que Espanya en aquest sentit. La manca de polítiques actives de suport als estudiants fa que molt pocs puguin emancipar-se mentre finalitzen els seus estudis. Del conjunt dels joves d'entre 21 a 29 anys a Espanya, només el 18% dels que estudien exclusivament viuen fora de la llar familiar d'origen. Aquest percentatge s'incrementa fins al 28% en el cas dels que combinen estudis i treball i és del 37% en el cas dels que treballen exclusivament⁸⁹. Una bona política de beques que no es quedi en el finançament de la matrícula sinó que pretengui el manteniment complet de l'estudiant durant un període limitat de temps necessari per completar el currículum triat i condicionat a l'avaluació positiva dels seus resultats (i una bona xarxa de protecció social posterior) podria ajudar a que emancipar-se estudiant fos una opció per a un major nombre de joves (ens remetem a experiències contrastades com les de Suècia, Dinamarca o Holanda, tres països en els que l'ajut financer públic als estudiants és més de 5 vegades superior al que es dona a Espanya)⁹⁰.

2. 4. Millorar la democràcia, fomentar la participació⁹¹

2. 4. 1. Diagnòstic.

Durant la transició s'era conscient que els nivells de participació cívica eren baixíssims. S'albirava que algunes generacions –socialitzades i educades en la dictadura– serien irrecuperables i que, per tant, calia esperar que una nova generació educada en una societat democràtica acabaria participant als nivells de les democràcies amb més tradició. Han passat més de 25 anys i malauradament no ha estat així.

El total de joves que militen a les joventuts dels partits polítics catalans són, a parer de les pròpies organitzacions, 15.364, que signifiquen l'1% dels joves catalans, una xifra extremadament baixa. Segons la nostra pròpia estimació no arribarien ni a 10.000. Si exceptuem ERC, no deixa de ser sorprenent que als partits polítics hi hagi tan pocs joves. El fet és greu per dues raons. La primera és que si bé la participació política dels adults és ja molt baixa, si la proporció es mantingués en els joves, els joves compromesos políticament serien 25.000. La segona raó és que cap altra participació de caràcter polític no pot substituir la participació en els partits polítics i en organitzacions polítiques juvenils que tenen un paper essencial en democràcia.

Els joves de 18 a 35 anys registren un índex d'abstenció que arriba a ser el doble que índex dels adults entre 36 i 55 anys. Al Parlament de Catalunya, a la legislatura 1995-1999 només el 2,9% dels diputats eren joves. A la legislatura actual (1999-2003) la situació és similar: Hi ha 4 diputats joves que representen un 5,4% del total de diputats (2 tenen ja els 30 anys i

⁸⁹ Martin, M., Velarde, O.: *Informe Juventud en España 2000*. INJUVE, Madrid 2001.

⁹⁰ CCOO. *Eurobarómetro social*, 2003. Es citen dades de l'EUROSTAT per a l'any 1997.

⁹¹ Podeu veure les dades i les fonts d'aquest capítol a Jordi Serrano: *Joves i participació a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1999.

només 2 en tenen menys de 30)⁹². Cal tenir present que els joves representen el 24,8 % del cens electoral de Catalunya.

El percentatge de joves associats és igualment baix. A Espanya, només el 37,4% dels joves entre 15 i 29 anys formen part d'algun tipus d'associació. A Catalunya, aquest percentatge és encara inferior (35,4%). Al conjunt dels països de la Unió Europea, en canvi, el percentatge de joves associats és del 50%⁹³.

La majoria dels joves associats són membres d'entitats esportives. Si no les comptéssim, el percentatge de joves associats es reduiria al 27% per al conjunt de l'Estat Espanyol i al 20% en el cas català. En nombres absoluts, estaríem parlant, respectivament, de 2.470.000 i 275.000 joves⁹⁴.

Pel que fa a la participació dels joves als "nous" moviments socials, podem dir que hi ha dubtes molt importants de la seva implicació efectiva. Ni al moviment feminista, ni al moviment d'alliberament gai-lesbià, ni al moviment ecologista, ni al moviment antimilitarista i/o pacifista, ni a les organitzacions pel desenvolupament, ni al moviment antiracista, ni al moviment "okupa", no hem trobat cap argument que ens pugui fer suposar que els joves hi participen d'una forma efectiva, generalitzada i massiva. És més, totes les dades ens indiquen el contrari. En general són moviments petits i poc estructurats. En alguns casos –feminisme, cooperació, ecologia– fins i tot fa la sensació que és la generació dels seixanta la que els hegemonitza. Es reproduïx al si dels moviments l'abisme entre adults i joves. En altres, –antiracistes, pacifistes– tot i ser moviments bàsicament juvenils, tampoc no tenen l'abast raonable que caldria esperar.

Arribats a aquest punt de l'anàlisi, caldria determinar la validesa del tòpic que diu que "els joves participen més que els adults", afirmació que es troba vigent en tot l'àmbit institucional i social que gira al voltant dels joves. La realitat ens mostra que els joves no participen més que els adults. Si bé els joves participen més que els vells, no és pas veritat que ho facin en una proporció més gran que la generació immediatament superior⁹⁵. Si ho comparem amb les dades de participació dels joves europeus, ratificarem la poca participació dels joves catalans. Dades de la Unió Europea confirmen que, l'any 2001, Portugal, Espanya i Grècia són els darrers de la llista⁹⁶. Serracant atribueix aquesta dèbil participació associativa juvenil en aquests països pel fet d'haver estat "sotmesos a dictadures i per posseir els estats de benestar més febles de la UE".

En resum, ens trobem davant de les generacions de joves catalans amb més formació i preparació que hagi existit mai al nostre país però que participen poc al teixit associatiu, desconfien de la política i s'abstenen en una proporció més gran que cap altre grup d'edat.

⁹² Sanz, J., Vilademunt, L., 2001. Op-Cit.

⁹³ EUROSTAT, Eurobarometre 55.1, *Les jeunes européens en 2001*. Comissió Europea.

⁹⁴ Martin, M., Velarde, O.: *Informe Juventud en España 2000*, INJUVE, Madrid 2001. Aquestes dades coincideixen amb les que es desprenen d'estudis específics de la joventut catalana com, per exemple, *l'Enquesta a la joventut a Catalunya 1998*, on el percentatge de joves no associats a entitats esportives és del 21%.

⁹⁵ El 35% de 30 a 44 anys i el 32% de 15 a 29 anys, segons l'Enquesta de Consum i pràctiques Culturals de Catalunya 2001, IDESCAT, Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya.

⁹⁶ EUROSTAT, Eurobarometre 55.1, *Les jeunes européens en 2001*. Comissió Europea, P. 23.

Els joves manifesten preocupacions col·lectives, però sovint cerquen solucions personals per a problemes que són majoritàriament conseqüència de les seves posicions socioeconòmiques. En aquest context, tenen raó alguns autors quan suggereixen que "els desavantatges que s'interpreten individualment condueixen més a l'estrès que al malestar polític"⁹⁷.

Alguna cosa va fallar, i alguna cosa falla en la nostra jove democràcia.

2. 4. 2. Recuperar la memòria

La nostra tesi és que 25 anys després de la mort de Franco, els joves encara han de descobrir el que sabia la generació dels perdedors de la guerra civil. Si exceptuem la periòdica participació a les eleccions, existeix avui un pobre protagonisme popular (i juvenil) en les decisions col·lectives. Una de les causes més decisives és endògena, pròpia de la nostra evolució històrica. És a dir, som on som per la decisió –lliure o imposada– de l'acció humana. Aquesta causa no és altra que la desmemòria col·lectiva⁹⁸. "En una reciente encuesta de conocimiento por parte de los jóvenes europeos de su pasado inmediato, España y Austria (los dos países que han silenciado su pasado reciente) eran los países donde la juventud tenía menos conocimiento de lo ocurrido durante sus recientes regímenes dictatoriales." Alemany i italians, en canvi, han estat educats sobre l'horror del nazisme i el feixisme⁹⁹.

La desmemòria ha afectat als joves, al destí de les polítiques juvenils a Catalunya i a la correlació de forces en la societat civil fins al punt que podem dir que determina l'actual panorama associatiu i polític català. Si comparem el nivell de participació en les associacions de joves d'abans de la guerra amb el nombre de joves que hi havia a Catalunya en aquells moments, ens adonarem de l'elevat índex de participació dels joves en aquestes organitzacions¹⁰⁰.

Amb la reconciliació i l'amnistia que es va pactar en la "transició tramposa"¹⁰¹, l'oblit i una gran amnèsia plana des de llavors sobre la societat catalana. Es va pactar realment l'oblit? De tots, no. Durant 40 anys van explicar la versió feixista i nacionalcatòlica de la història, i és la que ha quedat. A més, els vencedors que havien fet una ostentació indecent de la seva història van continuar com si res no hagués canviat. Els dirigents antifranquistes que van participar en el pacte de la transició van acceptar un oblit asimètric, van oblidar definitivament la memòria dels perdedors i dels resistents i van acceptar una mistificació del passat on tots els bàndols havien fet barbaritats i s'amagava el caràcter feixista dels vencedors i el caràcter democràtic i obrerista dels vençuts¹⁰². Perquè? És l'efecte de la por.

⁹⁷ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 19.

⁹⁸ Hem desenvolupat aquesta qüestió a Jordi Serrano i Blanquer: "La memòria, la desmemòria, la Transició i els joves" a Mayayo, Andreu i altres (edit.) *Memòria de la transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la transició*. Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003.

⁹⁹ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 211-212.

¹⁰⁰ Jordi Serrano i Blanquer, 2003. Op-Cit.

¹⁰¹ Josep Fontana (Entrevista) *Espai de Llibertat*. 1998. Núm. 12. P. 30.

¹⁰² Nicolas Sartorius: *La historia insumisa*. Espasa Calpe. Madrid, 1999.

Potser era massa dur saber *Notícies de la negra nit*¹⁰³, *Llaurar la tristesa*¹⁰⁴, què era *El carretó dels gossos de Ravensbruck*¹⁰⁵ i com era una de *Les dues catalunyes*¹⁰⁶ que es va intentar exterminar.

Hi ha una primera condició perquè la participació sigui possible, i aquesta és la cultura democràtica dels governants i dels ciutadans i el caràcter del propi sistema democràtic. Partim de la idea que estem vivint el període democràtic més llarg i fecund de tota la història de Catalunya. Partim també del prejudici que la transició democràtica va ser modèlica. Ara bé, es comença a tenir la sensació que el nostre sistema democràtic és molt imperfecte. És una societat on “predominen les decisions unilaterals i tendencioses dels governants, mentre es manté una baixa participació social”¹⁰⁷. La por a la Guerra Civil, lògica als anys setanta, no pot ser adduïda avui com una raó per mantenir els joves desmobilitzats dels afers col·lectius. Plana encara sobre la nostra democràcia la por a l'enorme participació cívica i política de la II República. Ja esta bé que tota una generació faci recaure sobre els joves d'ara les seves limitacions i les seves pors. Derivada d'aquestes pors ancestrals, la situació ens porta a “una debilitat de les organitzacions intermèdies entre l'Estat i la societat, la passivitat de la ciutadania que configuren una democràcia de baixa qualitat”¹⁰⁸. Potser una de les claus explicatives de les mancances que hem detectat analitzant la participació juvenil no és altra cosa que el resultat d'una determinada concepció fundacional de la nostra jove democràcia. El problema és que, si bé podrien existir raons per dissenyar una participació baixa durant la transició –que posem en dubte– ens sembla perillós que aquesta condició es transmeti a les generacions joves. Voldria dir que estem determinant una societat democràtica al segle XXI molt poc participativa, i per tant, amenaçada per vells i nous perills.

2. 4. 3. El poder per als joves.

Fa poc temps el CNJC va encarregar a la Fundació Ferrer i Guàrdia un estudi sobre les mesures a adoptar per tal de millorar la qualitat i l'abast de la participació juvenil a Catalunya. De fet, aquest estudi esdevenia la conclusió lògica de l'apartat final de l'estudi “Joves i participació a Catalunya”¹⁰⁹ en el que palesàvem els problemes que hi ha. Després del debat amb el conjunt d'entitats del país en va sorgir la proposta final. Creiem que és un bon document que ens estalvia aquí de desenvolupar aquest apartat i que subscriu en la seva totalitat. Creiem, a més, que moltes de les mesures proposades, d'aplicar-se al conjunt de la societat civil, millorarien enormement la qualitat de la nostra democràcia. Si analitzem

¹⁰³ Associació Catalana d'Expresos polítics: *Notícia de la negra nit. Vides i veus a les presons franquistes (1939-1959)*. Diputació de Barcelona. Barcelona 2001.

¹⁰⁴ Lluís Marcó i Dachs: *Llaurant la tristesa. EL camp de concentració d'Albatera i la presó de Portaceli*. Mediterrània. Barcelona 1998.

¹⁰⁵ Mercé Núñez Targa: *El carretó dels gossos. Una catalana a Ravensbruck*. Edicions 62. Barcelona 1984.

¹⁰⁶ Àngel Carmona: *Les dues Catalunyes*. Ariel. Barcelona 1967.

¹⁰⁷ Op.cit. p.17

¹⁰⁸ Op.cit. p.177

¹⁰⁹ Serrano, J., Sempere, D., *Joves i participació a Catalunya*, Col·lecció Estudis num. 2, Secretaria General de Joventut, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1999

el document del CNJC ens adonarem que un bon grapat d'elles són propostes –o haurien de ser-ho– fundacionals d'un sistema democràtic. Dit d'altra manera, ¿com pot ser que 25 anys després de la transició encara no s'hagin implementat? Més enllà de la bona –o mala– voluntat d'uns governs o altres, podem adonar-nos que és molt difícil millorar els nivells de participació democràtica amb aquestes mancances. Les podríem sintetitzar dient que no hi ha recursos, ni locals, ni reconeixement polític ni social. Potser més que buscar les causes dels baixos nivells de participació juvenil en els joves caldria buscar-los en les actituds i valors dels adults, especialment d'aquells que tenen responsabilitats polítiques.

A les acaballes de la transició el primer símptoma de desmobilització popular va ser la crisi del moviment juvenil. Ja en aquells moments es va teoritzar que la societat civil en democràcia no es podia fonamentar en la politització extrema i el voluntarisme més extrem: calien recursos econòmics i locals. Quasi trenta anys després no s'ha millorat gaire tot i que el conjunt de les institucions i la societat en general han fet un dels canvis més impressionants de tota la nostra història. En el sentit d'incorporar als joves a la política proposem estudiar la possibilitat que els majors de 16 anys puguin votar a les eleccions municipals. Fa vint anys va existir un debat sobre el tema i proposem reobrir-lo.

Un dels grans hàndicaps d'avui dels joves és la manca d'espais on realitzar activitats associatives. Per veure'n les causes cal anar enrera. Un dels grans programes de la Direcció General de Joventut va ser la construcció d'una xarxa d'albergs de joventut. La manca d'anàlisi sobre les necessitats i prioritats d'un país que sortia d'una dictadura va crear una necessitat irreal: la creació d'una xarxa d'albergs (més encara en un país com Catalunya que té unes infraestructures turístiques i hoteleres impressionants). Aquí va anar a parar quasi tot l'esforç inversor. Per tal de realitzar una gestió més àgil es va crear per la Llei de 2 desembre 10/81 l'Institut Català de Serveis a la Joventut. En aquells moments encara s'olorava l'aire fresc de la transició. Així és com dels 11 membres del consell rector, 3 són del CNJC¹¹⁰. Eren intents d'establir sistemes de cogestió que no van reeixir. La manca de cultura democràtica dels nostres dirigents polítics en són la raó última.

Uns anys més tard la Generalitat es va adonar de l'error de generar una xarxa d'albergs de joventut i va intentar desempallegar-se'n ja que el model de gestió era, a més, obsolet i ineficaç. Ara els albergs s'han incorporat a *Tujuca* –Turisme Juvenil de Catalunya– fins que algun dia algú admeti l'error comès. El problema és que aquest esforç inversor hauria d'haver anat a parar a reconstruir el patrimoni de les associacions. En cap cas el patrimoni històric juvenil –que podríem considerar *mutatis mutandis* equivalent al patrimoni sindical– tampoc no va anar a parar a mans de joves. Per tant, fem la proposta de generar un fons per inversions de la Generalitat que doti de patrimoni a les entitats i generi un xarxa potent d'equipaments per a joves, especialment en aquells barris i ciutats del cinturó industrial que és on hi ha un dèficit més evident. Proposem la venda dels edificis dels albergs i/o reconvertir-los en equipaments de serveis socials, on sigui raonable fer-ho. Els diners resultants poden ser un bon punt de partida per a una potent política d'equipaments per a

¹¹⁰ Jordi Serrano i Blanquer, 2003. Op-Cit. P. 55

joves en la línia de l'exposat en les 186 propostes del CNJC. Un d'aquests albergs podria preservar-se i convertir-lo en un "Centre de Trobades Internacionals" una de les velles reivindicacions de l'associacionisme juvenil català i recollit a l'esmentat document de propostes del CNJC¹¹¹.

Creiem que el Govern de la Generalitat hauria de democratitzar el poder. I això en les polítiques juvenils vol dir establir sistemes de cogestió amb el CNJC de tots aquells serveis que avui es gestionen des de la Secretaria General de Joventut (SGJ).

Pensem que la iniciativa inicial de fomentar els convenis plurianuals amb les federacions era una bona idea dels moviments juvenils a la transició que intentava dibuixar un panorama associatiu que sortís de l'atomització. Creiem també que va ser positiva la idea d'establir uns criteris sobre el finançament de les entitats federades de tal manera que un percentatge anés a cobrir les despeses de les estructures federatives. El mètode cal mantenir-lo tot i fer-lo molt més clar. El criteri hauria de ser el d'un sistema de finançament que atengui bàsicament el nombre d'entitats federades. La qüestió que cal rectificar en aquesta nova etapa és que durant molts anys s'ha finançat les associacions, no a partir de criteris transparents, sinó de simpaties polítiques. I tot i que en la darrera etapa s'ha corregit, existeixen punts de fuga com per exemple, el Departament de Benestar Social o les subvencions que, directament des de Presidència, van a parar a determinades entitats juvenils que desfan qualsevol plantejament mínimament equitatiu. És també l'hora d'encetar un debat sobre l'INCAVOL que, al nostre parer, hauria de desaparèixer.

En el document "186 propostes..." es fa referència també a la formació dels quadres associatius. Caldria importar el model alemany en què l'Estat es fa càrrec dels costos de la formació d'aquells que fan treball altruista per a la comunitat. Per tant, caldria deshomologar aquelles escoles de formació que no pertanyen a moviments d'educació en el lleure i ampliar l'abast de la formació dels ciutadans altruistes. Una bona part dels recursos necessaris per fer possible aquestes noves ajudes a les entitats podrien sortir de la gestió per part de la Generalitat dels fons del 0,52% de l'IRPF que actualment gestiona en solitari el Govern Central.

En els darrers dos anys el Pla Nacional de Joventut de Catalunya ha impulsat la creació de Fòrums Juvenils com a estratègia per fomentar la participació juvenil a nivell municipal i comarcal. La participació juvenil, tanmateix, s'ha d'entendre com el fruit d'un procés d'aprenentatge i no com una manifestació espontània. D'altra banda, la qualitat de la participació no depèn exclusivament de si existeix o no una actitud favorable entre els individus. Per poder participar d'una forma adequada hi han d'haver estructures estables que la facilitin.

Però un dels factors que marquen la diferència és la llibertat d'acció, la capacitat d'autogestió, de decisió, etc., fet que no es dona en els actuals fòrums, tutelats per l'administració, ja sigui pels propis ajuntaments que s'encarreguen del seu funcionament, com de la SGJ que s'encarrega del seu foment. És per això, que proposem una evolució

¹¹¹ *186 propostes per a l'associacionisme juvenil. Per una democràcia participativa.* Consell Nacional de la Joventut de Catalunya. Barcelona, 2002. P. 39

d'aquest projecte, fent que aquests projectes de pseudo-participació és consolidin en estructures associatives, fomentant la participació real i activa dels joves.

En relació a la proposta de llei de suport a l'associacionisme educatiu en el lleure, encallada al Parlament de Catalunya, proposem un debat en què es discuteixi la possibilitat de substituir la llei per un seguit de mesures en el pressupost de la Generalitat de l'any 2004 que recolzin les associacions educatives de base voluntària. Debat al qual emplacem les entitats de lleure i els partits polítics.

3. Conseqüències de les dificultats per a l'emancipació.

3. 1. La condició juvenil

Quasi tots els elements que conformen la condició juvenil actual són estructuralment els mateixos que fa vint anys: atur, precarietat, dificultats d'accés a l'habitatge i, com a conseqüència lògica de tot plegat, un retard en l'edat d'emancipació. No és estrany doncs que els joves valorin d'una forma molt pessimista la seva situació personal. Un 31% considera que la seva situació es "molt insatisfactòria" o "bastant insatisfactòria". Quasi un 50% es troba "ni satisfet ni insatisfet" i només un 13% es troba "bastant satisfet", Solament un 2% està "molt satisfet" ¹¹². És bastant rellevant que els joves es mostrin més pessimistes que els adults, sobretot quan hi ha la idea que la joventut acostuma a ser generalment una etapa optimista de la vida.

Hi ha un debat sobre si existeix una nova condició juvenil o no. El cert és que aquest és un debat que traspassa les nostres fronteres. El nostre punt de vista és que, si bé sempre les situacions canvien i no són exactament iguals que les anteriors, estaríem d'acord amb Furlong i Cartmel, en que "... malgrat el caràcter radical dels canvis que han tingut lloc en aquestes dues últimes dècades, bona part dels esquemes subjacents de reproducció social s'han vist preservats"¹¹³. Coincidim també amb ells que "Els elements de continuïtat són més importants que els processos de canvi"¹¹⁴. Ara bé "... hi ha indicis que les transicions de la joventut s'han tornat més difícils des d'un punt de vista subjectiu, atès que la creixent diversitat d'experiències sovint s'associa amb una percepció més aguda dels riscos i amb noves fonts de vulnerabilitat"¹¹⁵.

Si analitzem la condició juvenil actual podem veure clarament que l'element més revolucionari és la incorporació de les dones en totes les esferes de la vida pública. Totes les dades sobre la participació de les noies als estudis, per exemple, ens diuen que estudien més i que aprofiten molt millor els estudis que els nois i poc a poc, com una revolució silenciosa, van ocupant espais a la vida professional, cívica i política. Els adults no valoren prou bé els gran canvis que s'albiren.

Una part del retard en l'emancipació es deu a la pròpia dinàmica de la universalització i extensió de l'educació obligatòria i de l'extensió dels estudis universitaris. Per tant estaríem parlant de que existeix un retard lògic en l'emancipació. Però hi ha una altra part d'aquest retard en l'emancipació que no té causes raonables –és a dir que no parteixen de la voluntat dels individus–sinó que són el reflex de les dificultats dels joves per obrir el camí a l'aventura de viure. A Catalunya, el 58% dels joves assenyalen la manca d'ingressos com la principal causa que obstaculitza l'emancipació¹¹⁶. Si ens fixem en el conjunt d'Espanya, un 82% dels joves espanyols afirmen que no marxen de casa perquè no es poden permetre

¹¹² Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 100

¹¹³ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 5.

¹¹⁴ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 5.

¹¹⁵ Furlong i Cartmel, 2001. Op-cit. P. 5.

¹¹⁶ *Enquesta a la joventut de Catalunya*. Gabise S.A. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Secretaria General de Joventut. Barcelona, 1999. P. 10

econòmicament l'emancipació. Aquest percentatge, es redueix al 67% si ens fixem en la mitjana del conjunt dels països¹¹⁷.

El 50% dels joves considera que l'edat ideal d'emancipació és entre els 20 i 25 anys "si es disposa de les condicions per fer-ho". Però el 53% dels joves de 25 a 29 anys viuen a la llar d'origen. És la taxa més elevada de tots els països de la UE¹¹⁸. El 56% dels qui declaren estar ocupats no estan emancipats, és a dir tenir una feina no és garantia d'emancipació¹¹⁹. A més, cal afegir que la temporalitat laboral entre els no emancipats és el doble que la dels emancipats¹²⁰. En una situació normal potser no caldria fonamentar en estudis seriosos qüestions que, a nosaltres, ens semblen òbvies.

"A Catalunya, a diferència d'Europa, l'emancipació segueix estant molt vinculada al matrimoni"¹²¹. Només Itàlia té nivells de no emancipats superiors a Catalunya¹²².

L'edat mitjana de matrimoni ha augmentat entre 1986 i el 2001 en quatre anys¹²³. Ara els homes es casen amb 31 anys i les dones als 29. La taxa de nupcialitat dels nois de 20 a 24 anys ha passat de ser del 45% l'any 1986 al 13% l'any 1998. La de les noies del 68% l'any 1986 al 31% l'any 1998¹²⁴. Garrido ens explica que "se puede afirmar que los jóvenes han postpuesto su integración laboral un mínimo de seis años. (...) Casi tres años son atribuibles a la extensión de la formación"¹²⁵.

Les raons que ho explicarien són d'ordre generacional: "Debido a la escasa capacidad de adaptación por la baja cualificación de los mayores y a la debilidad del sistema productivo que heredó la democracia ha sido necesario proteger a los trabajadores adultos de una competencia juvenil que podría haber expulsado del empleo a una generación entera en una reconversión social de proporciones incalculables. A partir de 1984 la opción consistió en mantener los contratos indefinidos de los trabajadores establecidos de antaño, mientras se reducían drásticamente los derechos de los nuevos contratados"¹²⁶.

Una de les conseqüències és que "El índice sintético de nupcialidad de 1995 se encuentra por debajo del que se padeció durante la posguerra"¹²⁷. Una altra la baixa fecunditat: "Cuando en España la mitad del PIB se gasta a través de las Administraciones Públicas para cubrir las necesidades existentes, los jóvenes no obtienen apoyo salvo para estudiar, y se dedican a ello masivamente. Mientras, la emancipación y la reproducción pueden esperar. En 1996, España es el país con la fecundidad más baja del mundo"¹²⁸. La taxa de

¹¹⁷ EUROSTAT, Eurobarometre 55.1, *Les jeunes européens en 2001*. Comissió Europea.

¹¹⁸ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 68

¹¹⁹ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 72

¹²⁰ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 73

¹²¹ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 75

¹²² Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 76

¹²³ *El País*. 20 novembre 2002

¹²⁴ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 17.

¹²⁵ Luis Garrido, Miguel Requena: *La Emancipación de los jóvenes en España*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Juventud. Madrid 1996. P. 241.

¹²⁶ Op-cit, P. 242.

¹²⁷ Op-cit. P. 243.

¹²⁸ Op-cit, P. 243.

fecunditat a Catalunya de les noies de 20 a 24 anys ha passat del 57‰ al 20‰ de 1986 a 1998 i, en la franja de 25 a 29 anys, del 109‰ al 72‰¹²⁹.

No cal fer estudis per deduir que les dones que tenen contracte temporal són les que tenen menys fills, però també n'hi ha¹³⁰. Són dades que haurien de fer sonar totes les alarmes socials. No és ja solament un problema dels joves és un problema del país. El silenci davant d'aquesta situació és prou evident.

A Catalunya la mentalitat dels adults fa que les famílies ajudin més al seu fill si es casa que si s'emancipa sense casar-se. No és que els joves s'hagin tornat més conservadors, sinó que els pares si que en són. A més, no hi ha cap mena d'ajut a un jove que es vulgui emancipar. Una via –potser no la més important– són les beques per estudiar lluny de la llar familiar. Aquesta és una via gairebé inexistent a Catalunya. A més les dificultats d'albirar un lliurar en el que s'accedeixi a feina estable fa que totes les vies d'emancipació abans de l'aparellament no existeixin i els joves esperin emancipar-se en parella –no tant per convecionalismes religiosos– sinó per un aspecte molt més racional i pragmàtic que és la suma de dos sous. Tot i que els adults vulguin adjudicar als joves actituds i comportaments diferents, especials o rars, el cert és que es comporten d'una forma molt responsable i racional.

El retard en l'edat d'emancipació dels joves provoca un efecte moral de conseqüències difícils d'analitzar: “La tolerancia de los padres no es ajena a cierto sentimiento de mala conciencia de los adultos ante la situación sociolaboral que colectivamente les estan legando a sus hijos”¹³¹.

3. 2. Danys colaterals: la nit i els joves

Derivat d'aquest problema de l'allargament excessiu de la dependència familiar apareixen un seguit de fenòmens que van correlacionats. Potser el més significatiu, pel gran ressò mediàtic, és la nit. La nit es converteix per aquests joves en la nova frontera de l'alienació col·lectiva de la recerca de falses solucions als seus problemes: “Tot i que el lleure i els estils de vida continuen reflectint posicions de gènere i de classe, es constata que aquestes divisions són avui més confuses a conseqüència de la influència de la indústria del lleure i de l'experiència generalitzada de transicions més lentes”¹³². Són confuses però existeixen elements que provoquen una gran frustració en els joves ja que a Catalunya el 25% de les llars més acomodades consumeixen el 45% de tot el consum familiar i el 25% de llars de menor renda gasta el 12%¹³³. Els adults foragiten els joves del mercat laboral, de la política, de la societat, dels mitjans de comunicació i dels carrers i places de la ciutat confinant-los en guetos d'oci. Als joves només els queda la nit, les zones d'oci i el cotxe com a metàfora de la llibertat que no han aconseguit. Vegem com els costums dels joves han canviat en l'ús

¹²⁹ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 109

¹³⁰ Margarita Delgado: “Familia y trabajo. ¿Dos aspectos reconciliables o irreconciliables en la sociedad española” citat a *El País*. 23-09-2003.

¹³¹ Luis Garrido, Miguel Requena, 1996. Op-cit, P. 242.

¹³² Furlong i Cartmel. Op-cit. P. 13.

¹³³ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona, 2002. P. 85.

abusiu de la nit¹³⁴. Si analitzem convenientment les dades ens adonarem que no hi ha variables que ens puguin indicar el perquè de l'actuació dels joves, l'única –repetim l'única– variable és l'edat i si analitzem encara més veurem que amb l'emancipació –i cal dir-ho, l'assumpció de responsabilitats– l'ús de la nit es normalitza. Vinculat a aquest fenomen hi trobem els accidents de trànsit. Tot i que també l'opacitat informativa o la desinformació periòdica ens inunda de falses pistes optimistes, el cert és que els joves es maten a les carreteres els caps de setmana. L'any 2001 es van produir a Catalunya 200 defuncions de joves entre 15 i 24 anys degudes a accidents de trànsit. El fenomen és tan greu que "els accidents en vehicles de motor representen el 51% i el 31% de les causes externes de mortalitat entre els joves de 15 a 24 anys i de 25 a 34 anys respectivament"¹³⁵ i "la meitat de les víctimes d'accidents són joves"¹³⁶. El 40% dels accidents de trànsit l'any 2001 van ser protagonitzats per joves entre 18 i 29 anys, involucrant a 15000 joves¹³⁷. Periòdicament hi ha notícies institucionals informant que les campanyes preventives sobre els accidents de trànsit dels joves els caps de setmana donen resultat: a la llum d'aquestes dades, no pensem que hi hagi raons per ser especialment optimistes. En el període de 1995 a 1999, tot i que ha disminuït el nombre de joves accidentats, no ha parat d'augmentar el nombre de víctimes joves¹³⁸. El cotxe esdevé l'única forma de sortir, de gaudir de les possibilitats d'exercir una certa sensació de llibertat; llibertat no per construir la pròpia vida, sinó llibertat per gaudir de la nit i l'oci. És normal avui que els pares comprin o ajudin a comprar un cotxe a llur fill i en canvi sigui molt estrany que lloguin o ajudin a llogar un pis per als seus fills. El cotxe és en definitiva la metàfora de la llibertat que no tenen. Potser haurem d'acceptar que només amb informació i campanyes no es resolen els problemes.

És obvi que la barreja explosiva de velocitat, hores intempestives i drogues/alcohol creen el problema. Ara bé, també hi juga un paper la situació dels centres d'oci fora de les ciutats. En la planificació urbanística s'ha optat per una solució fàcil han tret –també en aquest àmbit– els joves de les poblacions per crear guetos: Parc Vallès, Zona Hermètica, Poblenou, etc. Sembla que el fenomen anomenat "botellón" no afecta gaire els joves catalans. Tal i com s'entén en la major part d'indrets de l'Estat és cert. Nosaltres estaríem per acceptar que existeix un "botellón" a la catalana, és a dir, tancats en un recinte i pagant impostos. Però el problema de fons és exactament el mateix. Potser així els catalans aconseguim no voler saber el que no ens agrada, o millor dit no volem veure el preu que la societat paga per no resoldre els problemes dels joves.

Periòdicament els mitjans de comunicació informen d'un suposat consum d'alcohol desmesurat dels joves. Si analitzem les dades, comprovarem que en els darrers vint anys sempre hi ha hagut més addictes a l'alcohol que a les altres drogues i que aquests eren

¹³⁴ Jordi Serrano, David Sempere, Jesús Sanz: *Pacte per la nit. Pautes, hàbits i preferències de lleure i oci nocturn dels joves barcelonins*. Fundació Ferrer i Guàrdia. Ajuntament de Barcelona. Barcelona 1998.

¹³⁵ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 82.

¹³⁶ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 88.

¹³⁷ Servei Català del Trànsit. Departament de Governació.

¹³⁸ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P. 89.

adults. Quin canvi hi ha hagut als darrers anys? Potser el canvi més significatiu és que els joves concentren el consum als caps de setmana i que es redueix el consum sistemàtic i reiteratiu d'alcohol els dies feiners. Sembla, doncs, que els joves actuen amb pautes de comportaments de països europeus nòrdics o atlàntics. Si importem quasi totes les pautes de conductes polítiques, socials i culturals, no és estrany doncs que importem també algunes de les seves patologies socials¹³⁹.

L'ús de drogues mal anomenades de "disseny" adquireix caràcters rellevants que només podem relacionar amb els alts nivells de frustració relativa dels joves¹⁴⁰. Quan a inicis dels anys 70 es va produir el boom de consum de drogues, aquella generació no era conscient dels seus efectes a mig termini. Només aquells que havien vist els seus efectes en d'altres llocs -Califòrnia, per exemple- albiraven el que s'acostava. Després, als anys 80 vam adonar-nos-en amb horror, com malvivien i morien centenars de joves catalans. Als 90 aquest procés es va frenar. Les noves generacions de joves, coneixedores dels estralls que el consum d'heroïna va produir sobre els joves dels 80 van reduir-ne significativament el consum. Ara, tanmateix, els majors consums de drogues dures il·legals són les anomenades "drogues de disseny" –derivades de les amfetamines. Tenen aparentment l'avantatge que no s'injecten i per tant els perills de la SIDA es minimitzen, però tenen el desavantatge que els seus efectes perniciosos són menys visibles però no per això són menys destructors. És a dir, estem en un moment similar a l'entrada de l'heroïna: els joves no han pogut veure els efectes destructors de les drogues de disseny, però quan en siguin conscients serà tard. És bastant increïble la incapacitat de les forces policials per reprimir un tipus de delictes tan quotidià, periòdic, massiu i persistent que necessita, a més, d'una certa tecnologia i productes primaris i de laboratoris. Els mateixos joves ens diuen que és la droga dura més consumida¹⁴¹. Sense voler aquí obrir un debat sobre la legalització del consum de drogues, una temptació molt gran, tenint en compte la incompetència crònica dels que defensen la via policial, si sembla, en canvi, bastant evident la necessitat d'analitzar i entendre les causes que provoquen aquest nou fenomen. Una frustració evident rau en el fons del problema, la frustració relativa dels joves entre el discurs dominant i la seva situació concreta. Tot un món a l'abast sense possibilitats de viure'l. No podem deixar de banda, per tant, el concepte d'oci que ofereix la indústria. L'oferta consisteix en un oci consumista que es realitza entre les dotze de la nit i les 6 de la matinada (segons edats)¹⁴². Es pot gaudir d'aquesta forma de viure l'oci sense algun tipus d'ajuda farmacològica? Si l'única possibilitat que s'ofereix als joves és aquella en la que és necessari el consum d'aquest tipus de substàncies, de què ens queixem? Quan una persona fuig de la realitat i se'n crea d'altres artificials podem parlar d'algun problema d'ordre emocional o psicològic, però si parlem de conductes molt esteses

¹³⁹ En canvi, malauradament, no importem mai els seus encerts històrics com, per exemple, les seves extenses mesures de protecció social.

¹⁴⁰ Jordi Serrano, David Sempere, Jesús Sanz, 1998. Op-cit. P. 130

¹⁴¹ El 9% dels joves entre 15 i 29 anys reconeixen que han consumit alguna vegada aquest tipus de substàncies. Any 2001. Base de dades de l'Observatori Català de Joventut.

¹⁴² Jordi Serrano, David Sempere, Jesús Sanz, 1998. Op-cit.

llavors estaríem parlant de conductes socials patològiques i aquestes respondran efectivament a causes concretes.

La significació profunda del problema és que els pares i avis d'aquests joves no estan disposats a suportar el soroll i les inconveniències de l'oci nocturn dels seus fills i néts i en comptes de pactar solucions -un fet impossible- la classe política ha decidit allunyar els joves. El resultat és: més desplaçaments, més quilòmetres, més us del cotxe com a únic remei i és clar més accidents i més morts. L'única forma de disminuir dràsticament aquest problema és fer polítiques serioses per escurçar significativament l'edat d'emancipació.

3. 3. Un oci alternatiu.

Alguns poders públics realitzen des de fa un temps programes d'oci alternatiu. Moltes d'aquestes activitats són exactament les mateixes que ofereix la indústria privada de l'oci a preus més raonables, ja que estan finançades amb diners públics. Tenen sentit aquesta mena de projectes? Una de les possibles respostes ens la dona Serracant: "els gestors públics s'han preocupat cada cop més de facilitar als joves el gaudi del seu oci, potser per no haver d'encarar les dificultats que troben els joves a nivell laboral"¹⁴³. Sembla que l'únic referent nou és "Abierto hasta el Amanecer". Aquest projecte és un programa realitzat per la Juventud Obrera Cristiana d'Astúries amb l'intent d'obrir les seves activitats als joves. Aquest programa s'acaba convertint en una oferta d'activitats a uns joves amb poca oferta de lleure privada i amb un nivell de consum molt limitat. La pràctica els ha portat a professionalitzar-se i establir aquelles programacions que interessen a les administracions. Un dels seus objectius és la creació de noves empreses en l'àmbit del lleure per combatre uns nivells d'atur i manca de perspectives laborals dels joves (un objectiu molt poc raonable tenint en compte el seu àmbit d'actuació). A més aquest debat sobre l'autoocupació ja es va realitzar aquí fa quinze anys i hom va arribar a la conclusió que aquells joves que són capaços de generar projectes empresarials no són precisament aquells que més dificultats tenen d'entrar al mercat laboral i, a més, són gent amb experiència associativa¹⁴⁴. És difícil, doncs, entendre el perquè es trasllada a Catalunya –de formes molt diversificades– un tipus de polítiques juvenils que ja s'han provat i que han fracassat. El problema és que, per diferents raons en les que ara no entrarem, els polítics de joventut s'han vist creixentment fascinats per iniciatives innovadores i comunicativament reeixides. El programa "Abierto hasta el Amanecer" va tenir un cert èxit en el seu context. Atrets per la bona campanya de comunicació d'aquesta iniciativa, molts ajuntaments catalans han copiat la idea, però sense tenir en compte que el context d'aplicació és diferent. El resultat ha estat, si més no, paradoxal: han destinat esforços i recursos per oferir activitats d'"oci alternatiu" i s'ha potenciat la idea que el temps "natural" dels joves és la nit, dues coses que, al nostre parer, estan lluny de resoldre els problemes prioritaris dels joves i que, a més, poden produir noves formes de discriminació social. Un argument que, almenys, fa dubtar de la idoneïtat d'aquesta mena de programes és que les institucions actuen sobre els efectes i no sobre les

¹⁴³ Pau Serracant, 2001. Op-cit. P 90

¹⁴⁴ Jordi Planas: *Formació per a la iniciativa*. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona, 1988.

causes. En un context de magres recursos econòmics en les polítiques de joventut, és lògic plantejar com a prioritat l'oci alternatiu? Què és l'oci alternatiu? Intentant ser pragmàtics, construir una alternativa a l'oci nocturn, és fer el mateix més barat? O fer altres coses? De totes les idees que s'han generat en aquesta línia d'actuació l'única realment rellevant, i que defensem, és la d'obrir espais per a l'estudi allà on sigui possible a les hores que demanden els joves. Més enllà d'aquesta idea ens sembla que qualsevol altra activitat entre les 12 de la nit i les 10 del matí, només pot ser de caire festiu i és impossible i ineficaç competir amb la indústria de l'oci. Si entenem l'oci en un sentit més ampli ens adonarem que un dels aspectes més novedosos que han aparegut en les enquestes als darrers anys és que els ciutadans nous –i també els joves, però no només els joves– comencen a destacar que en el seu temps lliure, una de les activitats preferides és... anar a comprar!. Alternatiu de veritat és que els joves llegissin llibres, per exemple. O practiquessin algun tipus d'activitat artística: pintar, escriure, cantar, tocar un instrument musical, etc. En canvi per la creació cultural pràcticament no hi ha programes si exceptuem alguns bucs d'assaig. Però sorprèn que, en canvi, no s'habilitin espais per a la creació artística plàstica, per exemple. Dona la sensació que moltes institucions van darrera volent copiar malament i sense els recursos necessaris, allò que ja fa el mercat. I, que en canvi, no s'actuï sobre necessitats evidents que el mercat mai promocionarà. Tenim la sensació que els adults que manen a les institucions en comptes de fer política adopten l'actitud paternalista de seguir el corrent del mercat i amb això fan un feble favor a uns joves que el que necessiten de veritat és punts de referència realment alternatius.

Creiem que el que realment és a l'abast de les institucions és posar a disposició dels joves locals on puguin autogestionar les seves activitats. És un dels dèficits més importants que tenim¹⁴⁵. En aquest context és important el que fan els joves, però sobretot perquè ho fan i sobretot com es fan aquestes activitats. Aprendre la responsabilitat és un dels eixos fonamentals. Però tot plegat no vol dir que els joves organitzin les mateixes activitats que ja ofereix la potent indústria del consum cultural, no hi guanyaríem res, ni els joves ni la societat.

3. 4. Estat de benestar i joves.

Si no s'adopten polítiques molt més decidides a favor dels joves ens trobarem amb un conflicte entre els joves amb una situació socioeconòmica més precària (i, entre ells, bona part de la “nova immigració”) en lluita per les migrades ajudes socials del país. Els missatges institucionals afirmen que per mantenir les pensions calen més joves. És un altre argument culpabilitzador dels joves: mentre no se'ls ofereixen oportunitats al mercat laboral se'ls amenaça amb treballadors de fora que estan disposats a treballar a qualsevol preu. Però és un argument fals, ja que les aportacions a la Seguretat Social no depenen del nombre de persones joves que hi hagi per cada persona anciana en edat de jubilació, sinó del nombre de treballadors que cotitzin a la Seguretat Social per cada pensionista.¹⁴⁶ També cal tenir

¹⁴⁵ 186 propostes... Op-Cit.

¹⁴⁶ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona, 2002. P. 63

present, i sovint s'oblida, que una part molt important dels nous immigrants també són joves.¹⁴⁷ S'ha començat a veure conflictes a petita escala. El problema no és la manca de “tolerancia a la diversidad, sino el temor y la inseguridad debidos a la falta de oportunidades”¹⁴⁸. Per exemple, és la lluita per les ajudes per a menjadors escolars. Amb l'arribada d'immigrants extracomunitaris, els pocs diners per aquest concepte han anat a parar majoritàriament a aquest col·lectiu. És evident que establint criteris neutrals sempre –o quasi sempre– les persones que aterrin de molt lluny tindran més necessitats que els autòctons. La solució és establir la universalització d'aquestes ajudes o serveis, si no el conflicte entre els immigrants i els autòctons més desprotegits està servit. El mateix podem dir per les ajudes a llibres gratuïts a les escoles, i en l'àmbit més decisiu, les ajudes per habitatge. Per exemple, “les ajudes a la Generalitat als habitatges públics per tots els ciutadans, nadius o immigrants, és de les més baixes de la UE”¹⁴⁹.

Des de les polítiques de joventut cal dir, una vegada més, que donar drets polítics i socials és fonamental per als joves, siguin catalans o d'altres llocs. Molts autors francesos estan d'acord en afirmar que donar dret de vot a les municipals és un dels millors mecanismes per establir una convivència raonable. Darrerament s'escolten moltes veus plantejant que a França existeixen molts problemes i que potser no és el millor model. Sense entrar a fons en la qüestió, per a nosaltres és molt clar que el percentatge d'immigrants en determinades zones de França no és comparable; per tant, quan aquí estiguem al mateix nivell, ja veurem què passa. Cal tenir present que el nivell dels serveis socials de França cara als joves i cara als immigrants és molt elevat i inexistent a casa nostra. Per això, no amaguem la nostra preocupació sobre aquesta qüestió. A França s'ha fet un gran esforç col·lectiu i tot i això, tenen problemes. ¿Com poden ser els problemes a casa nostra si els drets socials dels joves són inexistents i els programes a favor dels immigrants pràcticament imperceptibles? Clar i net, a França tenen problemes en determinats barris on l'Estat ha concentrat els immigrants, aquí no hi ha pisos per als immigrants i tampoc per als joves catalans.

Si no es creen nous drets socials que afectin directament els joves –sense la intermediació dels seus pares– i si no s'universalitzen, és impossible la realització de polítiques dignes a favor dels immigrants. Ara sembla bastant clar que va existir una dinàmica de convergència social amb Europa que s'ha trencat, just en el moment en què l'Estat de Benestar podia arribar directament als joves. L'any 1993 la despesa social a Espanya va arribar al 24% i va baixar fins el 20% el 2000. Mentre que la mitjana europea el 1993 era del 28% i el 2000 del 27%.¹⁵⁰ Més increïble sembla que la despesa social catalana sigui del 17%!¹⁵¹. La distància en despesa social ha passat de ser tres cops inferior a Suècia, Noruega, Dinamarca i

¹⁴⁷ Segons el CENS del 2001, el 10% dels joves entre 15 i 29 anys que viuen a Catalunya han nascut a l'estranger.

¹⁴⁸ Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona. 2002. P. 88

¹⁴⁹ Vicenç Navarro, 2002. Op-Cit. P. 73

¹⁵⁰ Vicenç Navarro, Àgueda Quiroga: *La protección social en España y su desconvergencia con la Unión Europea*. Informe preparado para el Seminario “La convergencia social de España con la Unión Europea”, Universidad Internacional Menéndez y Pelayo, Santander, Septiembre, 2003. P. 34

¹⁵¹ Vicenç Navarro, *L'Estat de Benestar a Catalunya*, article inèdit, P. 17

Holanda l'any 1988 a quatre cops l'any 1999¹⁵². Amb aquest panorama la dèbil actuació dels partits d'esquerreres ha provocat que, mentre tothom es queixa dels dèficits socials en la vida quotidiana, passi desapercebut un fet com la reforma fiscal del govern del PP en que només les 125.000 persones amb més renda han deixat de pagar 601 milions d'euros¹⁵³. L'esquerra no s'atreveix a plantejar altres escenaris i la causa no es deu al que reclamen els ciutadans, ja que al voltant del 70% de ciutadans està d'acord en pagar més impostos a canvi de més despesa social¹⁵⁴. En aquestes fredes dades i en aquestes reflexions s'hi amaga la inexistència de protecció social per als joves: beques, habitatge, educació, participació, etc. Per tal de coordinar les polítiques de joventut al territori proposem la creació de Taules d'Emancipació Juvenil –seguint el model de les *missions locales* franceses. Estarien formades per representants de les institucions públiques, sindicats, patronal, consells de joventut, consells escolars, etc. Serien el vehicle de relació dels joves amb les possibilitats efectives de treball, formació, participació i emancipació.

¹⁵² Vicenç Navarro: *Bienestar insuficiente, democracia incompleta*. Anagrama. Barcelona 2002. P. 50.

¹⁵³ Vicenç Navarro, 2002. Op-cit. P. 87.

¹⁵⁴ Vicenç Navarro, 2002. Op-cit. P. 163.

4. Proposta racional per un nou Estatut a favor dels joves

Amb la perspectiva que donen els anys sembla bastant clar que l'article 48 de la Constitució va ser el producte de les grans mobilitzacions juvenils de la transició. La Constitució proclama: "Los poderes públicos promoverán las condiciones para la participación libre y eficaz de la juventud en el desarrollo político, social, económico y cultural." El transcrivim sencer perquè i tot ser ben conegut el tornem a llegir a la llum de l'experiència d'aquests 25 anys. Els pares de la Constitució eren conscients que calia mimar les noves generacions de ciutadans per tal de conformar una societat amb més qualitat democràtica. Era bastant evident que veníem de la dictadura. S'ha promogut el desenvolupament polític dels joves? Tot sembla indicar que no. L'atur crònic entre els joves en aquests 20 anys és un bon compliment del desenvolupament econòmic que ens descriu aquest article? No. En fi, si es fes ara la Constitució segurament aquest article no existiria.

L'Estatut d'Autonomia en el seu Títol Primer, sobre les competències de la Generalitat, en l'article 9 diu: "La Generalitat de Catalunya té competència exclusiva sobre les matèries següents: (...) 26 "Joventut". No sembla que els legisladors catalans demostrassin molta perícia a l'hora de redactar l'Estatut i especialment els temes que afecten als joves. Si d'una banda s'afirma que es tenen totes les competències sobre "Joventut" de l'altra, si analitzem quines són les polítiques que més afecten els joves, ens adonarem que, exceptuant la participació, la Generalitat quasi no té cap competència sobre els temes cabdals per als joves catalans: atur, precarietat, habitatge i, durant molts anys, defensa. Ens referim, és clar, al Servei Militar, un tema que sembla menor però que durant dues dècades ha allunyat els joves de les institucions democràtiques. Diversos estudis de l'any 83, 85 i 86 ens indicaven ja clarament que els joves rebutjaven fer el servei militar en proporcions superiors al 60%¹⁵⁵. Els documents de les entitats juvenils i els consells van passar d'un primer moment de reivindicació del dret a l'objecció, a la supressió del Servei Militar obligatori¹⁵⁶. L'any 1977 en la primera "Carta a la joventut catalana" es proposava ja l'abolició del servei militar obligatori. Poc es podien pensar aleshores que una de les propostes més agosarades fos una realitat¹⁵⁷. La classe política ha trigat quinze anys en adonar-se que era millor reformar –rellegir– la Constitució –com és moda ara per determinats temes– que continuar amb l'exèrcit de lleves obligatòries.

Quan es reclamava l'estatut es deien molts arguments, però el més racional –que des d'aquí es resoldrien millor els problemes dels catalans– no s'acompleix. El cert és que en quasi tots els temes els legisladors catalans no es van adonar que, o es negocien les competències amb els recursos, o molta de la lletra de l'Estatut és paper mullat. Proposem que en la

¹⁵⁵ Veure els tres estudis –un d'àmbit català, un de la ciutat de Valladolid i un del propi Ministeri de Defensa a: *Ante el espejo. 130 para un debate sobre el servicio militar*. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona 1991. P. 11-13.

¹⁵⁶ Op-cit P. 84.

¹⁵⁷ "I Carta a la joventut catalana" a: *20 anys 1979-1999. CNJC Reconstruint la participació democràtica a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Secretaria General de Joventut. Jordi Serrano i Blanquer. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona, 1999. P. 104.

propera reforma de l'Estatut, a banda d'una lectura nacional, es faci també una lectura pràctica dels problemes dels catalans per tal que, en el futur, temes com fer pisos de protecció oficial per als joves, els nivells de precarietat, d'atur, de protecció social, etc., es puguin decidir des del Parlament de Catalunya. Potser la redacció d'aquest tema "joventut" requeriria una anàlisi i una proposta molt més acurada. Hom té la sensació que a sota el Born hi estan enterrades algunes coses més que les bombes de Felip V.

5. Per una Conselleria de Joventut.

Proposem la recuperació d'una de les reivindicacions de la transició: la creació d'un Departament de Joventut amb un Conseller de Joventut adscrit a Presidència¹⁵⁸. Creiem que l'actual ubicació de la Secretaria General de Joventut a Presidència seria el mal menor –la situació actual–, però proposem estudiar seriosament aquesta proposta. Sabem que moltes veus s'aixecaran per dir: per què no una de dones, de vells, de ...? La raó és senzilla: cal que els joves siguin una prioritat del Govern per sobre de tots els altres. Massa símptomes denoten que s'ha mantingut durant massa anys als joves relegats de totes les esferes: econòmiques, laborals, residencials i de participació. El què ha estat passant durant aquests darrers vint anys és que tota una generació ha crescut "sense socialitzar-se econòmicament i políticament"¹⁵⁹. Les conseqüències per al país poden ser molt perilloses. A més, d'arguments n'hi ha un munt. De fet la idea sorgeix durant la transició, però ho proposem ara, no per atendre una vella reivindicació dels joves catalans, sinó atenent a la reflexió sobre el que ha passat durant aquests vint anys a Catalunya. Tots els ben intencionats intents de dotar-se de polítiques "integrals", "interdepartaments" o "nacionals" han fracassat degut a un problema estructural de com s'entenen les polítiques de joventut. La raó del fracàs de les polítiques de joventut a Catalunya i també a Espanya –amb el I i II Plan Integral– rau precisament en que els problemes dels joves no són competència d'aquells que, en teoria, en són responsables. Per això la nostra proposta aniria encaminada a crear una Conselleria de Joventut –Jospin així ho va fer al seu govern de l'esquerra plural– amb les actuals competències i la coordinació del govern pel que fa a l'atur, la temporalitat i l'habitatge. No es tracta de gastar més i de que la nova conselleria tingui molts funcionaris, sinó de dotar-se d'un instrument d'acció política eficaç. De fet pensem en incrementar molt la seva capacitat política alhora que en reduïm instal·lacions i funcionaris. Les idees les hem exposat en l'apartat de participació.

Creiem que la nova etapa del Govern de la Generalitat hauria de ser alhora una nova etapa d'il·lusió per als joves. I aquesta es podria concretar en aquesta iniciativa que significaria el compromís del nou Govern de la Generalitat amb els joves.

¹⁵⁸ "I Carta a la joventut catalana" a: *20 anys 1979-1999. CNJC Reconstruint la participació democràtica a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Secretaria General de Joventut. Jordi Serrano i Blanquer. Fundació Ferrer i Guàrdia. Barcelona 1999. P. 101

¹⁵⁹ Robert G. Hollands: *Jugar treballant, treballar jugant: les identitats juvenils i el debat sobre ocupació i ociositat*. Aportacions 14. Generalitat de Catalunya Departament de Presidència. Secretaria General de Joventut. Observatori català de la joventut. Barcelona 2001. P. 25.

6. Epíleg.

Si la política es rendeix davant els esquemes irracionals de vida que crea el mercat, que llavors els seus actors no es queixin, ni s'estranyin que els ciutadans joves els donin l'esquena. El neoliberalisme ha acabat creant la idea que cal que les persones construeixin la seva vida a partir dels esquemes que creen els interessos econòmics irracionals de la "mà invisible". És una altra forma de clericalisme i superstició. És necessari recuperar la idea de les polítiques laiques, és a dir, polítiques que escoltin la gent, els seus problemes, les seves dificultats, i que actuïn per intentar resoldre-les. En aquest àmbit no sembla tan difícil pensar que és possible aconseguir un mercat laboral similar al francès, per exemple, i uns habitatges assequibles –com a Anglaterra, Alemanya, França, Holanda o Portugal. Hem arribat a un punt que pretendre reformes –en aquest cas, petites reformes– es converteix en quelcom impossible. No estem parlant d'utopies: estem parlant de qüestions molt simples. Segurament, les polítiques de joventut es troben en el segment de despesa social que va del 24% del PIB en endavant. Sense una visió global de l'Estat de benestar és impossible que els joves acabin notant en la seva vida quotidiana canvis que els permetin l'emancipació. Estem segurs que per aquesta via es pot aconseguir que els joves vegin en el nou Govern de la Generalitat un instrument al seu favor, es canviï l'actual tendència i es superi l'abisme entre els joves i la política.

En una situació normal no caldria que fonamentéssim les nostres idees i propostes amb una profusió de dades estadístiques, però no estem en una situació normal. Es continua dient que si els joves no treballen és perquè no volen, si no estudien és perquè són pòtols, si no participen és perquè se'ls en fot la societat i si no s'emancipen és perquè són molt còmodes. Ja és hora de dir que hi ha atur i precarietat laboral, que es dediquen molt pocs recursos a l'educació, que no se'ls deixa participar i que si no se'n van de casa abans no és perquè no vulguin sinó perquè no poden. Cal recuperar l'esperit republicà i entendre que existeixen problemes, però que és al nostre abast d'intentar resoldre'ls. La societat som tots i cadascun de nosaltres i en l'actitud de cadascun dels ciutadans hi pot haver la solució.